

CRIZA ACTUALĂ – REZULTAT AL MANIPULĂRII SOCIALE?

Vasile Marian

Institutul de Istorie „G. Barițiu” din Cluj-Napoca

„Astăzi, discutarea în mod deschis a comportamentului celor puternici este un fapt tolerat mult mai bine, chiar dacă este periculos să o faci la anumite latitudini sau în interiorul anumitor granițe.”¹

Abstract. Naïve persons believe that the great events of the world occurred and occur due to God's will or the hazard and the changes which take place are being left to chance. Others believe that such events and changes are, to a lesser or greater extent, the result of some anticipations and actions directed towards them. At this point, certain arguments and reasoning make us believe that such a result is the current crisis, despite its bad consequences for many people and the silence and denial of their guilt by those who have owned and handled in an irresponsible manner one or another form of social power.

We live in a dynamic system of power centers, based for a long time on a chronophagous and “sick” social communication – of incomplete data and relative information, its purpose being that of catching, by various means, most people in a logic (commercial or political, military, axiological, etc.) of the protagonists of communication and the formation of a linguistic (phonetic and written) and visual culture enslaved to certain particular interests. The interests promoted by the ones that lead have rarely become reality until now and by the major part of those leaded, persuaded, manipulated and/or forced to assume them and especially to adapt to them, which for a (self) educated man has been and it still is an occasion and a reason of certain mistrust, among others, in some politicians, in some institutions of the state, justice included and in various means of mass communication.

The results of human action include in their notional sphere not only successes but also breakdowns, therefore the actual crisis too and, if the crisis was reached through manipulation, it is also the result of social manipulation.

Key words: crisis, social hierarchy, centre of power, manipulation.

¹ Pierre Accoce și Pierre Rentchwick, *Acești bolnavi care ne guvernează*, Craiova, Edit. Tribuna, 1993, p. 51.

Naivii cred că evenimente sociale precum un război, o răscoală, o revoluție, o criză politică, financiară și chiar economică țin de hazard sau de cineva nevăzut de „sus”, iar schimbările ulterioare sunt lăsate la voia întâmplării sau în seama unui mântuitor ori altuia dintre cei închipuiți. Alții dintre noi cred că asemenea evenimente și schimbări sunt, în ciuda eventualelor dezordini care le însoțesc, rezultatul unor anticipări și acțiuni dirijate² de un lider sau grup de oameni³, ca în cazul convertirii religioase, etnicizării sau purificării etnice, politicizării vieții sociale, comunizării sau privatizării unor bunuri, tranziției de la ceva la altceva (de la democrație la dictatură sau invers, de la capitalism la socialism și apoi înapoi la capitalism etc.)⁴ și a altor procese sociale. Într-adevăr, istoria ne arată că omul își făurește destinul⁵, dar adesea prin contrângerii și alienare din partea semenilor lui, care fac uneori ravagii, generând incertitudine și exasperare.

1. DE LA LIBERTATE LA AUTORITATE

Societatea umană a debutat în grupuri mici și, treptat, s-a integrat în ierarhii tot mai mari. În cadrul unui grup social, adeseori supui sau te supui, confiscând libertatea altora sau renunțând, dintr-un motiv (familiar) sau altul (religios, etnic, politic, economic etc.), temporar ori definitiv, la propria-ți libertate, fără a obține întotdeauna, din aceasta, ce ți se promite (atunci când ți se promite), cât ți se promite și mai ales ce vrei (când năzuiești ceva temeinic). În acest context, cineva

² „Evenimentele mondiale nu se petrec în mod accidental. Producerea lor este impulsivă, indiferent dacă este vorba despre chestiuni de ordin național sau comercial, și cele mai multe sunt regizate și controlate de cei care țin băierile pungii.” [Denis Healey – fost ministru britanic al Apărării (apud Daniel Estulin, *Clubul Bildenberg: conducerea secretă a lumii*, București, Edit. Meditații, 2008, p. 23)]

³ „Există două puncte de vedere: evenimentele istorice sunt fie rezultatul unor evoluții întâmplătoare, fie, dimpotrivă, al unor conspirații bine puse la punct” (Jim Marrs, *Guvernarea din umbră: istoria secretă care leagă Comisia Trilaterală, Francmasoneria și Marile Piramide*, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 8).

⁴ „Toate tipurile de tranziție au fost marcate de lupte între facțiuni, de scenarii de atragere a «poporului» de partea grupării «juste», de apariția și afirmarea unor personalități capabile să pună în scenă aceste scenarii. Unii de mare anvergură, mișcând masele, alții cu interese punctuale, adesea în beneficiu propriu” [Adrian Neculau, *Manipulatori și manipulați în tranziție*, în: *** *Manipularea în posttotalitarism*, Mihai Șleahțișchi (coord.), Chișinău, Edit. Gunivas, 2008, p. 27]

⁵ „În toate țările europene, prin instituțiile de educație și prin instituțiile politice, se lucrează pe baza încrederii că omul își făurește el singur destinul. Căci dacă ar fi adevărat că aceea ce-i este scris omului are să i se întâmple, orice ar face el; atunci la ce toată strădania popoarelor de astăzi?” [Constantin Rădulescu-Motru, *Valoarea personalității umane*, în: *** *Axiologie românească. Antologie* (ediție, studiu introductiv, note și comentarii de Mircea Măciu), București, Edit. Eminescu, 1982, p. 196].

afirma că „omul e un animal stupid, deoarece confiscă libertatea semenilor săi”⁶ – îndemnându-i sau obligându-i să facă, pe lângă ceea ce trebuie, și ceea ce el nu face sau face fără să trebuiască (război, închisoare, asasinat, sabotaj, hoție, prostituție, sechestrare de persoane, trafic cu droguri și copii, muncă periculoasă, penibilă și/sau epuizantă/istovitoare etc.) –, iar altcineva spunea că „nimeni nu și-a pierdut libertatea (de a fi egalul semenilor săi – VM) decât dacă n-a știut să și-o apere”, și că „există două feluri de a o pierde: atunci când proștii” sunt „înșelați de șarlatani”, iar cei slabi sunt „înrobiți de cei puternici”⁷. Oricum luăm lucrurile, libertatea la care renunți, fie și temporar, se recapătă rar și adesea parțial, datorită actului de voință pe care-l implică renunțarea la ea⁸, iar libertatea pe care nici n-ai avut-o sau ai pierdut-o prin confiscare se (re)câștigă și mai rar și extrem de greu.

Profitând de faptul că politic, economic, religios și cultural „Nimic nu ne dă dreptul să credem că procesul de integrare (socială – VM) s-a oprit”⁹, un număr de cca 100 de personalități (din Europa și America de Nord), deosebit de influente la vremea lor, s-au întrunit (în 1954) pentru a constitui grupul secret ce poartă numele hotelului (Bilderberg, din orașelul Oosterbeek, Olanda) în care s-au întâlnit ele pentru a declara ca scop al acestuia o idee mai veche – crearea unui guvern mondial și a unei armate mondiale, unice –, care ne amintește de doctrina lui Leo Strauss, potrivit căreia „adevărurile esențiale în privința societății și a istoriei ar trebui controlate de o elită, căreia i-ar reveni misiunea de a ascunde această știință aceloră căroră le-ar lipsi tăria sufletească de a suporta adevărul. Oamenii ar avea nevoie doar de minciuni consolatoare. Apelul sistematic la minciună ar trebui, în plus, să slujească elitei pentru a se pune la adăpost de eventuale represalii.”¹⁰

Ulterior înființării lui, în grupul Bilderberg au pătruns și personalități din alte zone ale globului, care și-au propus, împreună cu membrii fondatori, adăugarea la proiectul inițial a cel puțin alte două obiective, și anume: crearea unei religii noi, de tipul *New Age*, și difuzarea către conducerile lumii a opiniilor grupului în legătură cu diferitele probleme mondiale importante¹¹.

În privința unuia sau a altuia dintre aceste obiective au fost obținute deja rezultate însemnate. Printre altele, amintim că numeroase armate naționale, de

⁶ <http://www.sfaturiortodoxe.ro/petretutea.htm>

⁷ Voltaire, *Dialoguri și anecdote filosofice*, București, Edit. Univers, 1985, p. 336.

⁸ „Cei ce renunță la libertățile esențiale în schimbul unei modeste și temporare stări de siguranță nu merită nici libertatea, nici siguranța” [Benjamin Franklin (apud Roberto Quaglia, *11 Septembrie. Mitul. Culisele unei crize programate*, București, Edit. Ștefan '94, 2009, p. 201)].

⁹ „Societatea umană debutează în grupe mici, în «hoarde», și treptat se integrează în grupe tot mai mari până la națiunile de astăzi. Nimic nu ne dă dreptul să credem că procesul de integrare s-a oprit.” (Mircea Florian, *Recesivitatea ca structură a lumii*, vol. II, București, Edit. Eminescu, 1987, p. 75)

¹⁰ Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 377.

¹¹ Vezi mărturiile ale unui fost ofițer român SIE (Stelian Octavian Andronic) vreme de 40 de ani (<http://schimbarea.blogspot.com/2008/03/dezvăluirile-unui-ofițer-sie-cu.html>).

temut altădată, au fost reduse la rolul de servante ale organizației NATO, în care ele s-au integrat sau au fost integrate, iar recentul război din Irak a consolidat poziția pe glob a mercenarilor corporatiști¹². Pe linie religioasă, continuă consolidarea unei povești orientative și mobilizatoare pentru oameni de orice condiție socială – compatibilă cu politica vremii (aceea de manipulare și control al maselor și de globalizare a lumii), menită a deveni doctrină și a înlocui, deocamdată fără a răni sentimente, creștinismul¹³ și alte religii, pe măsură ce ne apropiem de „sfârșit”, cum zic și ne amenință unii, de o nouă eră astrologică (începând cu anul 2150), cea a Vărsătorului, cum afirmă alții.

Azi, grupul Bilderberg este apreciat a fi „un club privat, în care președinți, prim-miniștri, bancheri internaționali și generali stau la aceeași masă, în care altele regale grațioase se asigură că toți se înțeleg între ei și indivizii care conduc războaiele, piețele și Europa spun tot ceea ce nu cutează să rostească vreodată în public.”¹⁴ Într-o măsură mai mică sau mai mare, oligarhii de putere pe care îi subsumează acest grup continuă să ne facă a trăi vremuri interesante și deloc plictisitoare.

De la constituirea sa, în urmă cu 55 de ani, grupul Bilderberg s-a întâlnit anual, dar numai ultimele lui întâlniri au fost anunțate, laconic, în presă¹⁵, iar pentru guvernele și președințiile țărilor cliente grupul pare a fi fost și continuă să fie aidoma unei agenții de rating care nu-și asumă răspunderea față de cei pentru care lucrează și-i influențează. Clienții acestui grup n-au spus și nu spun nimic

¹² „Fondată ca o unitate pentru implementarea legii în 1997, în zona rurală a Carolinei de Nord, compania Blackwater a dat războiul global pe terorism, pentru a deveni unul dintre cei mai importanți furnizori militari din lume. Compania folosea peste o mie de oameni în Irak, opera în nouă țări și avea la dispoziție o bază de date care cuprindea peste douăzeci de mii de soldați SEALs, militari din infanteria marină, precum și personal instruit în aplicarea legii. Blackwater avea la dispoziție dispozitive de supraveghere, o navă de șaptezeci de metri lungime, câteva zeci de avioane și elicoptere și un GRIZZLY, care se vinde pe piață cu reclama de a fi singurul transportator blindat de personal din lume, menit să contracareze amenințările letale din mediul de luptă urban modern. [...] La sfârșitul anului 2007, compania câștigase din război peste un miliard de dolari. Era, în același timp, membra cea mai de seamă dintr-un triumvirat de companii (celelalte erau DynCorp și Triple Canopy) care deținea mama tuturor contractelor. Numele său adevărat era Worldwide Personal Protective Service (WPPS), un program de securitate diplomatică în valoare de 3,5 miliarde de dolari proveniți de la Departamentul de Stat” (Steve Fainaru –câștigător al premiului Pulitzer pe 2008, *Legea celor puternici. Ucide sau vei fi ucis: lupta mercenarilor din Irak*, București, Edit. Litera Internațional, 2009, p. 122 și 123).

¹³ A se vedea, în acest sens, de pildă: *The Greatest Story Ever Told* – <http://video.google.com/videoplay?docid=9072119975796993477#docid=-594683847743189197> (30.09.2009)

¹⁴ Daniel Estulin, *op. cit.*, p. 41.

¹⁵ „Elementul care califică cel mai exact întâlnirile de grup Bilderberg este secretul discuțiilor. Nu există comunicat public și nici interviuri ale participanților” (Carol Hârșan – http://ro.altermedia.info/politica/piramida-deciziilor-globale-davos-bilderberg-g8-i_2904.html).

oficial despre „sfaturile” primite, pentru a nu afla, probabil, dacă supușii lor sunt sau nu conduși după sau și după recomandările lui oarecum obligatorii, respectiv dacă există ori nu există deja o piramidă a deciziilor în lume¹⁶, deși, în cărțile lor, unii autori¹⁷ ilustrează, „bazându-se pe puținele date publicate despre Clubul Bilderberg”, faptul că „ori de câte ori este necesară” undeva o schimbare de regim – „idiferent dacă aceasta se bazează pe nevoia de a susține un statut al bunăstării sau de a corecta fluxuri de capital destabilizatoare –, ea se petrece când o organizație mondială a agenților de putere decide să abordeze problemele și le înscrie în agenda ei de lucru.”¹⁸

Din investigațiile făcute de unul din cei interesați peste măsură să afle „Ce anume fac *înțelepții* aceștia ca să justifice o asemenea secretomanie extremă?” și „În ce direcție ne poartă ei?”¹⁹, aflăm că prințul Bernhard (Leopold Frederik Everhard Julius Coert Karel Godfried Pieter, 1911–2004) – născut în Germania și ajuns prinț consort al reginei Juliana a Olandei –, căruia i s-a „cerut” în 1954 „să organizeze prima reuniune a reprezentanților «cu idei similare» din domeniile mondiale ale economiei, politicii, industriei și armatei”, era ferm convins „că principalele crize economice, așa cum a fost cea mondială din anii '30, ar fi evitate dacă lideri responsabili și influenți ar putea realmente gestiona evenimentele la scară planetară din culisele pozițiilor lor publice”²⁰.

Dacă avem în vedere istoria nenumăraților împărați, regi, președinți și conducători de oști, organizații religioase, politice, culturale, economice, profesionale și de altă natură, putem spune că, până acum, lumea n-a dus, nu duce și nici nu va duce lipsă de lideri influenți în mersul lucrurilor. În acest context însă, o intenție inițială laudabilă s-a soldat, din nou, din păcate, cu o realitate ulterioară tulburătoare, impardonabilă pentru început de mileniu trei²¹ – cea mai gravă criză din 1930 încoace. Din culisele reuniunii din 2009 (de la Davos – Elveția) a acestui club, având cca 2500 de participanți (din care vreo 40 de șefi de state și guverne),

¹⁶ „În Occidentul pe cale de a se sovietiza, nici măcar prim-miniștrii republicilor nu mai au cu adevărat importanță. Dacă deviază doar un pic de la linia scenariului pe care alții îl scriu pentru ei, sunt făcuți invizibili, transformați în non-persoane, iar declarațiile lor sunt ignorate, cenzurate și aruncate în uitare” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 445).

¹⁷ „Secretomania *bilderbergilor* a aprins imaginația unor romancieri ca Robert Ludlum și Gayle Lynds. Cărțile lor zugrăvesc organizații secrete, bazându-se pe puținele date publicate despre Clubul Bildenberg” (Daniel Estulin, *op. cit.*, p. 41).

¹⁸ Daniel Estulin, *op. cit.*, p. 41.

¹⁹ Întrebările aparțin lui Kris Millegan, editorul lucrării (*Clubul Bilderberg: conducerea secretă a lumii*) în original (*The True Story of the Bilderberg Group*) a lui Daniel Estulin.

²⁰ Daniel Estulin, *op. cit.*, p. 41 și 42.

²¹ În privința răspunderii pentru unele evenimente contradictorii în evoluția halucinantă a omenirii în vremea din urmă, a se vedea, de pildă: Cristina Martin, *Clubul Bilderberg. Stăpânii lumii*, București, Edit. Litera Internațional, 2007.

aflăm, printre altele, că actuala criză este un *dezastru*²², iar în loc de soluții certe de ieșire din impas avansate de către cei care ne-au adus aici, ni se propune, ca morală, după încheierea acestei crize, o nouă formă a lumii, având următoarele șase obiective: „[...] promovarea stabilității în sistemul financiar și revigorarea creșterii economice globale; asigurarea unei guvernări eficiente la nivel național și regional pe termen lung; modificări în asigurarea sustenabilității și dezvoltării economiilor; conturarea de noi valori și principii de leadership în perioada post-criză; catalizarea noului val de creștere către inovare, știință și tehnologie; înțelegerea implicațiilor modelelor de afaceri în industrie.”²³

Așadar, „Clubul” s-a constituit și continuă să prospere, de vreme ce la ultima lui reuniune s-a reușit un record de participare, dar visul lui inițial, acela de a evita „principalele crize”, a rămas neîmplinit. Însă, prin conspirație, rutină și/sau forță poate se va împlini, cândva, visul nou propovăduit, acela de a vedea, după încheierea actualei crize, o altă lume, poate mai bună, manipulată, probabil, de sau și de acest club. De mii de ani, de când a început organizarea socială a oamenilor, tema predilectă a politicianului este puterea publică, iar a politicianului – acapararea de cât mai multă asemenea putere, prin mijloace pașnice sau violente, alese și folosite după împrejurări.

Pe lângă acest controversat „club”, în societate există numeroși alți manipulatori, mai mici sau mai mari, care manifestă, acolo unde... și atunci când acțiunile lor pașnice de manipulare sunt mai puțin eficiente, un comportament mai mult sau mai puțin agresiv/ violent față de cei manipulați²⁴, care ajung să fie copleșiți atât de ceea ce trebuie să creadă, cât și să respecte.

În contextul actual, al unui haos acumulat întâmplător sau provocat de diverse autorități (interne și externe), mascat sau evident, controversat sau acceptat în multe din așa-zisele mari democrații, nu-i decât un pas până la o nouă *dictatură* (după atâtea altele cunoscute în istorie), de data aceasta la nivel planetar (nu local sau regional, precum au fost inchiiziția, fascismul sau comunismul autoritarist), cea a unui liberalism de piață dornic de puteri aproape nelimitate²⁵, îmbrăcat în haina

²² „Prezent la reuniunea de la Davos, cunoscutul economist Joseph Stiglitz aprecia că «în timp ce liderii economici vorbeau despre experiențele lor, puteai aproape literalmente simți cum se întuneca cerul. Atmosfera a fost foarte bine ilustrată de un vorbitor, care sugera că am înlocuit sintagma 'boom și prăbușire' cu 'boom și armagedon'».” (Jozsef Nandor Neményi și Carmen Bucur, *Davos 2009 – între „chingile” crizei și „glasul” participanților*, „Profil: Concurența” (Editor Consiliul Concurenței), nr. 1, 2009, p. 20).

²³ *Ibidem*.

²⁴ Dorian Furtună, *Agresivitate și manipulare*, în: *** *Manipularea în posttotalitarism*, ..., p. 85–86.

²⁵ „Această dorință de a avea puteri dumnezeiești constituie motivul pentru care ideologia pieței libere par să fie atât de atrăgătoare de dezastre și crize. Realitatea non-apocaliptică constituie, pur și simplu, un mediu ostil acestor ambiții” [Naomi Klein, *Doctrina șocului: nașterea capitalismului dezastrilor*, Bogdan Lepădatu (trad.), București, Edit. Vellant, 2008, p. 23].

mesianismului numit *globalizare* – cuvânt magic, care ascunde multe²⁶ dintre manifestările lui brutale de până acum (lovituri de stat, războaie, măceluri, crize etc.)²⁷, iar pe lângă violență, cei interesați au recurs la înșelarea și mințirea a numeroase conștiințe individuale și colective²⁸.

Cu mici excepții, toată lumea minte, și parcă tot mai mult²⁹, iar la nivelul unei autorități sau alta se minte în mod organizat și de obicei repetitiv, pentru a perpetua, rafina/ reforma sau impune noi stări de lucruri, în numele a fel și fel de mituri³⁰, ideologii și alte câștiguri (teritoriale, tehnologice, comerciale, salariale, politice, justițiare, educaționale, sexuale etc.), iar unul dintre rezultatele acestei lumi, atât de manipulate, de autorități prinse în rețele de interese bazate îndeosebi pe profit, arme, minciuni și înșelătorii, este și criza actuală.

2. COOPERARE ȘI DOMINARE

În competiție sau cooperare, cu grupul privat Bilderberg se află numeroase grupuri oficiale (ONU, G20, G8, UE, FMI, GBM etc.), care alcătuiesc, împreună, mecanisme de putere ce iau decizii care pot afecta, ca și până acum, direcția de evoluție a colectivităților umane, inclusiv cu sincope, precum războiul rece, războiul cald, criza și, în final, de ce nu, o posibilă cădere fatală (o catastrofă nucleară, climatică și/sau epidemică).

²⁶ A se vedea, de pildă, Gheorghe și Cătălin Postelnicu, *Globalizarea economiei*, București, Edit. Economică, 2000.

²⁷ Pentru unele detalii în acest sens, a se vedea, de pildă: Klaus Werner & Hans Weiss, *Noua carte neagră a firmelor de marcă*, București, Edit. Aquila '93, 2004; John Perkins, *Confesiunile unui asasin economic*, Anca Budică (trad.), București, Edit. Litera Internațional, 2007; Miguel Pedrero, *Corupția marilor puteri. Strategii și minciuni în politica mondială*, București, Edit. Litera Internațional, 2008; Naomi Klein, *op. cit.*; Steve Fainaru, *op. cit.*; Paul Roberts, *Sfârșitul hranei. Pericolul înfometării în era hipermarketurilor*, București, Edit. Litera Internațional, 2009; Roberto Quaglia, *op. cit.*

²⁸ „Din timpuri străvechi oamenii s-au folosit de înșelăciune și minciună ca de un substitut al violenței și mai ales ca un deschizător de drumuri pentru aceasta” (Vasile Tran și Alfred Vasilescu, *Tratat despre minciună: re poziționarea etică a conceptului de minciună*, București, Edit. „Comunicare.ro”, 2003, p. 149).

²⁹ „Oamenii mint. Dintotdeauna. Și parcă mint din ce în ce mai mult. Părinții exagerează în fața copiilor lor, copiii își mint părinții și profesorii, adulții se înșală în relațiile interpersonale și profesionale, cercetătorii ascund fapte față de subiecții experimentelor lor pentru a nu influența rezultatele cercetării, polițiștii «sub acoperire» înșală vigilența infractorilor, avocații păcălesc Curtea în interesul clienților lor, militarii dezinformează pe câmpul de luptă, serviciile secrete manipulează informațiile clasificate departe de ochii cetățenilor, medicii își mint bolnavii aflați în faza terminală, statisticile se măsluiesc, mass-media își structurează agenda în funcție de propriile interese. Se minte pe piața economică, în tranzacții, în negocieri, în diplomație, în publicitate, în relațiile publice” (*Ibidem*, p. 31).

³⁰ „Intelectualii sunt, de regulă, exponenții vii ai miturilor, actorii punerii acestora în scenă, la putere sau în opoziție” (Ionuț Isac, *Mit și manipulare în posttotalitarism. Tema mineriadelor vindicative*, în: *** *** *Manipularea în posttotalitarism*, ..., p. 339).

Omul acționează din instinct și din interes pentru ceva, interes pe care și-l prefigurează mental cu ajutorul limbajului în mintea sa ca scop al acțiunii lui. Pe lângă scop, el își prefigurează și mijloacele și modalitățile de îndeplinire a acestuia³¹, fiind o altă chestiune dacă cele prevăzute de el se îndeplinesc (integral ori parțial) sau nu. La sfârșitul oricărei acțiuni apare un rezultat pe care autorul acelei acțiuni fie l-a dorit, fie nu, aducându-i avantaje sau/și dezavantaje. „Nepotrivirea dintre intenție și rezultat este [...] o problemă universală a acțiunii socio-umane. Aproape că nu există acțiune socială la care această necoincidență să nu fie mai mult sau mai puțin vizibilă.”³²

Un rezultat al acțiunii umane este și *criza actuală*, nedorită de unii, „ochită” de alții³³ și folosită de fel și fel de oportuniști.

Pentru cei mai mulți membri ai societății, criza actuală este o dramă (după atâtea altele cunoscute de omul de rând în istorie), ca urmare a pierderii, parțiale sau totale, a economiilor, investițiilor și, mai grav, a locurilor de muncă.

Pentru principalii ei protagoniști, criza actuală pare a fi – după tragicele evenimente de la 11 septembrie 2001 din capitala SUA, în care americanii, ca entitate socială, au mai fost odată păcăliți și și-au „pierdut jumătate din drepturile civile”, în schimbul unui „preț mai bun la benzină”³⁴ –, al doilea succes major la început de mileniu trei, succes merit a continua refacerea enormelor resurse financiare cheltuite³⁵ și conservarea pentru *unii* a celorlalte resurse de existență, mai puțin a tuturor oamenilor de pe glob, ajunși să fie, pentru ei, deja prea mulți³⁶.

Pentru oportuniști, criza actuală este un mediu propice de a înota, în mod neașteptat, într-o lume a unor câștiguri care cad rău pentru semenii lor, mai puțin „deștepți” decât ei³⁷. Aceștia din urmă (oportuniștii/profitorii) devin, împreună cu

³¹ „Din toate mișcările care se derulează în univers, numai mișcarea desfășurată de ființa umană este una instituită, adică gândită și organizată anticipat ca proiect de transformare de obiecte și de transmitere de proprietăți, ca program de acțiune și existență cosmică, socială și culturală” (Gheorghe Novac, *Teoria praxemului. O introducere în analiza praxiologică*, Brașov, Edit. Universității Transilvania, 2005, p. 429).

³² *Ibidem*, p. 428.

³³ Se spune că „La vremea atacurilor de la 11 septembrie, Casa Albă era ticsită cu discipoli de-ai lui Friedman, printre care Donald Rumsfeld, prietenul său apropiat”, iar „Echipa lui Bush a profitat de momentul de vertij colectiv extrem de prompt [...] din cauza faptului că anumite personalități-cheie din această administrație, veterani în câteva experimente anterioare ale capitalismului dezastrului din America Latină și Europa de Est, făceau parte dintr-o mișcare ce se roagă să apară crize, așa cum fermierii afectați de secetă se roagă să plouă sau cum apologeții creștin-zioniști ai zilei de apoi se roagă la pogorârea lui Isus Hristos pe pământ. Atunci când în sfârșit mult-așteptatul dezastru se petrece, ei știu imediat că vremea lor a sosit” (Naomi Klein, *op. cit.*, p. 15).

³⁴ Vezi Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 30 ș.a.

³⁵ *Ibidem*, p. 133–139).

³⁶ „Șase miliarde de locuitori sunt prea mulți pentru o lume rămasă în pană de carburanți” (*Ibidem*, p. 376).

³⁷ Pe timp de criză, fac averi, printre alții, cămătarii [A se vedea, de pildă: Mihai Mincan – <http://www.adevarul.ro/articole/exclusiv-video-incognito-la-camatar-cum-iti-poti-pierde-casa-pentru-10-000-de-euro.html> (18.06.2009)].

restul minților mediocre, o mare piedică în calea schimbării în bine a stărilor de lucruri nedorite de către marile spirite ale colectivității pe care o alcătuiesc împreună.

Din poziția socială în care se află, cel interesat poate vedea în criza actuală, după caz (interes), un fenomen negativ sau o binefacere.

Bunăoară, pentru Milton Friedman (1912–2006), omul „considerat „cel mai influent economist al ultimei jumătăți de secol” al XX-lea – „printre ai cărui discipoli se numărau câțiva președinți americani, prim-miniștri britanici, oligarhi ruși, miniștri de finanțe polonezi, dictatori din lumea a treia, secretari ai Partidului Comunist Chinez, directori ai Fondului Monetar Internațional și ultimii trei șefi ai Trezoreriei americane”³⁸ – doar „«o criză reală sau percepută ca atare – poate produce schimbări reale. Când criza respectivă se petrece, acțiunile întreprinse în acel moment depind de ideile disponibile»”, și aceasta credea el „că este funcția noastră [a liberalilor – zicem noi, VM] primară: de a produce alternative la strategiile politice existente, de a le menține în viață și în perfectă stare de funcționare până în momentul în care ceea ce este imposibil din punct de vedere politic devine inevitabil din același punct de vedere.”³⁹ Din perspectiva celor atrași de această ideologie, considerăm că actuala criză reprezintă, după prăbușirea comunismului autoritarist sau fundamentalist în URSS și în alte țări și după atacul terorist de la 11 septembrie 2001, un al treilea eveniment major pentru impunerea globalizării ca o alternativă „la strategiile politice existente” în lume. Pentru noi, această criză îi obligă pe cei mulți să facă un pas înapoi în scurta lor existență și încercare de a trăi mai bine, material și spiritual⁴⁰, cu speranța evitării unei căderi catastrofale viitoare a aceluși nivel general de trai pe care omenirea să nu-l mai poată depăși.

Pentru alții însă criza actuală este „o mină de aur”⁴¹, în ciuda consecințelor ei nefaste pentru cei mulți și a tăcerii sau a negării vinovăției lor de către cei care au deținut și manipulat în mod iresponsabil o formă (publică) sau alta (privată) de putere socială. Bunăoară, FED-ul a obținut un profit de 14 miliarde de dolari numai din diferența „între dobânzile și taxele de 19 miliarde de dolari atrase de fondurile injectate în sistemul financiar și veniturile de cinci miliarde de dolari pe care [...] le-ar fi obținut dacă aceste sume ar fi fost investite în bonuri de trezorerie”⁴².

Spre deosebire de teroriștii care revendică atentate ce nu le aparțin și de militarii care atribuie pierderi exagerate suferite de inamic, vinovații de criza actuală se dovedesc a fi lași din cale afară. Aceștia nu recunosc decât ceea ce,

³⁸ Naomi Klein. *op. cit.*, p. 9.

³⁹ Milton Friedman, *Capitalism and Freedom*, Chicago, University of Chicago Press, 1962, p. IX (apud Naomi Klein, *op. cit.*, p. 10).

⁴⁰ <http://zonadecriza.wordpress.com/category/taramul-libertatii/>

⁴¹ Ioana David și Sorin Pâslaru, *Dan Șucu: Băncile au făcut nu o căruță, ci un vapor de bani*, „Ziarul Financiar”, anul XI, nr. 2582, 20 februarie 2009, p. 1.

⁴² <http://www.businessmagazin.ro/actualitate/afaceri/fed-profit-de-14-miliarde-dolari-din-imprumuturi-4826684> (31.08.2009).

eventual, le convine⁴³. Pentru ei, adevărurile incomode nu au prea mare importanță, „atât timp cât nu sunt difuzate la televiziune în cadrul unui jurnal important de știri” sau răspândite printr-un mare cotidian care nu poate fi rechiziționat din locurile în care el devine disponibil pentru vânzare.

Dincolo de vinovăția, mai mult morală decât legală, tăcerii avem, printre altele, „fuga cu birul”, dublată de o insuficientă preocupare de înlăturarea rapidă și completă a consecințelor dezastrului de către cei care se fac vinovați de consecințele nefaste ale crizei. „Nimeni nu e îngeraș atunci când are puterea în mână”⁴⁴, așa că – pentru destui oameni politici, bancheri, dezvoltatori imobiliari, câștigători la bursă și alți oligarhi –, vorba zicalei: „Fuga e rușinoasă, dar e sănătoasă”, până când grupuri mai mult sau mai puțin obscure ale unei puteri (publice) sau alteia (private) vor fi capabile să orchestreze criza în așa fel încât să mai acapareze eventual ceva putere.

Prin lentoarea și mai ales ineficiența acțiunilor de înlăturare a consecințelor nedorite ale actualei crize, cruciații acestei crize fac ca *doctrina capitalismului dezastrelor* – percepută până acum doar ca o doctrină potrivit căreia se produc dezastre-șoc pentru a induce în rândul populației reacții psihologice colective de natură să faciliteze schimbări pozitive majore și imediate (recomandabil în șase până la nouă luni), bineînțeles, în asociere cu obținerea de profit – să se îmbogățească cu încă un sens, acela al interesului celor mari și puternici de a menține inegalitatea mondială.

Trăim într-un sistem de centre de putere dinamice, în care mulți dintre noi sunt angajați sau se angajează plătind de regulă anticipat și/sau ulterior postul pe care-l obține/ocupă, atât în politică⁴⁵, cât și în alte domenii de activitate⁴⁶. Un *centru de putere* socială poate merge de la un paznic de bloc la un șef de echipă, la un director de firmă, la un judecător, la un responsabil sindical, la un redactor-șef de ziar, la un lider de partid, la un ministru sau prim-ministru, la un președinte de țară, la un parlamentar european, la o organizație economică, politică, militară, religioasă sau culturală internațională etc. S-a ajuns până acolo încât cele mai multe dintre aceste centre de putere sunt de *tip clientelar* (religios, politic, financiar,

⁴³ „Psihicul nostru este structurat într-o asemenea manieră, încât dă crezare doar lucrurilor care i se par convenabile. De obicei, mintea noastră *neagă* adevărurile dureroase. [...] Această regulă nu este valabilă doar pentru americani, ci pentru noi toți. Ne place sau nu, așa ne este structurată propria minte” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 203 și 204).

⁴⁴ Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 422.

⁴⁵ „Este cu totul firesc ca aceia care și-au cumpărat funcțiile să se despăgubească prin mijlocul lor, când au ajuns la putere prin bani”; căci așa cum un „om sărac, dar cinstit, poate să voiască a se îmbogăți”, la fel și „un om stricat, care a plătit scump slujba lui [...] va voi acest lucru” [Aristotel, *Politica*, ediție actualizată a traducerii făcute de El. Bezdechi, Filipeștii de Târg (Prahova), Edit. Antet, f.a., p. 50].

⁴⁶ „Orice carieră are aspirații săi, care fac alai celor ajunși. Nu există putere care să nu aibă anturajul ei; nu există avere care să nu aibă curtenii ei. Cei ce vor să-și facă un viitor roiesc în jurul prezentului strălucitor” (Victor Hugo, *Mizerabilii*, vol. I, București, Edit. Minerva, 1971, p. 73).

profesional etc.), alcătuite și/sau susținute adesea nu atât din rațiuni de prietenie întemeiată pe virtuți, cât din interese oligarhice bazate, în ciuda aparenței lor de democrație (indusă de la cele mai înalte nivele de organizare socială, uneori de mai sus de guvernele și parlamentele naționale, în virtutea votului universal, deși, în cadrul acestui vot, cei mulți votează de obicei oligarhi și aspiranți la un statut de oligarh mai mic sau mai mare), mai mult pe bogăție reală (constând inclusiv din oameni aserviți ca sclavi, salariați, mercenari sau corupți) și financiară⁴⁷, decât pe baza meritului⁴⁸. În aceste condiții, cel care nu se raliază unui centru de putere riscă să aibă dușmani mai mulți și/sau mai puternici decât în caz contrar, pe care să nu-i poată suporta sau care să-l marginalizeze⁴⁹, discrediteze⁵⁰ ori elimine, inclusiv fizic⁵¹. Omenirea a fost și continuă să fie plină de conflicte de interese, soldate cu *suspiciuni*, *ostracizări*⁵², *asasinate*⁵³, *genocide*⁵⁴ și alte crime⁵⁵, mai mult sau mai puțin justificate pentru unii și nejustificate pentru alții.

De o vreme încoace, sistemul de centre de putere în care am fost înregimentați și/sau ne-am înregimentat (voit sau nevoit) se bazează pe o comunicare socială „bolnavă”⁵⁶ și cronofagă de date incomplete și informații

⁴⁷ „Negreșit, este mult mai exact să se spună că este democrație acolo unde suveranitatea o au toți oamenii liberi, oligarhie – acolo unde ea aparține numai oamenilor bogați” (Aristotel, *op. cit.*, p. 134).

⁴⁸ „Românul [și nu numai – adăugăm noi, VM], de cum se naște, aspiră la o funcțiune, să fie ciocan, iar nu nicovală; voiește să poată trăi o viață de trândăvie din munca și sudoarea altora” (Ion Ghica, *Muncă și industrie*, în: *** *Axiologie românească. Antologie*, ..., p. 62).

⁴⁹ Ca urmare a publicării unui studiu care a contrazis versiunea oficială a prăbușirii celor două turnuri de la World Trade Center în cursul așa-zisului atentat terorist islamic din SUA la 11 septembrie 2009, profesorul Steven E. Jones din cadrul Departamentului de fizică și astronomie de la Brigham Young University „a fost obligat de conducerea universității la care preda să ceară pensionarea anticipată”, iar „o bună parte a cercetătorilor care i-au susținut teoria au ieșit la pensie sau sunt pe cale s-o facă” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 129).

⁵⁰ „[...] *discreditarea* nu este altceva decât formularea lingvistică modernă pentru excomunicarea papală de odinioară” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 129).

⁵¹ „De obicei, oamenii de știință sunt asasinați atunci când aceștia știu mai multe decât ar trebui; un alt amănunt: sunt uciși *înainte* să apuce să facă vreo dezvoltare” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 222).

⁵² „E suficient să ți se aducă la cunoștință că, știind să-ți explici un anumit lucru, îți poți pierde slujba sau să-ți faci praf cariera că imediat se împlinește vraja transformării tale din Om de știință de Geniu în Om de știință Retardat” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 26).

⁵³ În privința câtorva asasinate politice, a se vedea, de pildă, Paul Donnelley, *Asasini și asasinate care au schimbat istoria lumii*, București, Edit. Litera Internațional, 2009.

⁵⁴ În acest sens, amintim: *genocidul armenilor* înfăptuit de turci, între anii 1894–1896 și 1915–1916; *genocidul evreilor* înfăptuit de nemți între anii 1942–1945; *genocidul țiganilor* înfăptuit de nemți, unguri, sârbi, croați etc. între anii 1939–1945.

⁵⁵ În acest sens, a se vedea, de pildă: Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final (Raportul Tismăneanu)*, București, Edit. Humanitas, 2007; *** *Cartea albă a rezistenței anticomuniste din zona Clujului*, Traian Neamțu și Virgil Bulat (coord.), Târgu Lăpuș, Edit. Galaxia Gutenberg, 2009.

⁵⁶ Pe ecranele televizoarelor și prin ziarele noastre putem vedea „Știri fără nicio noimă, care în mod firesc nu ar trebui să intereseze pe nimeni («Nea Ion din satul X, a bătut-o pe baba Floarea și a violat-o»), îndemnuri la violență, la abuzuri, la consumul de droguri și băuturi alcoolice, pornografie,

relative, având ca miză prinderea, prin diverse mijloace, (a) celor mulți într-o logică (comercială) sau alta (politică, militară, axiologică etc.) a protagoniștilor comunicării și formarea unei culturi lingvistice (fonice și scrise) și vizuale aservită unor interese predominant particulare. Interesele promovate de cei care conduc s-au înfăptuit rareori, până în prezent, în aceeași proporție și de majoritatea celor conduși, persuadați, manipulați și/sau obligați să le adopte și mai ales să li se adapteze, ceea ce pentru omul cât de cât (auto)educat a fost, este și rămâne un prilej, dar și motiv de oarecare neîncredere, printre altele, în unii politicieni⁵⁷, în unele persoane din instituțiile statului⁵⁸, inclusiv din justiție⁵⁹, și în unii slujitori ai diverselor mijloace de comunicare în masă⁶⁰, antrenați peste măsură în „documentarea” de subiecte comode pentru cei care le asigură uneori profituri „galactice”⁶¹.

telenovele («formă fără fond» – parcă astăzi mai de actualitate ca niciodată articolul lui Titu Maiorescu), scandaluri, vedete «de carton», etc.” [http://www.armonianaturii.ro/Marea-Manipulare.html*articleID_540-articol (27.10.2006)].

⁵⁷ „Amintiți-vă de Arghezi cu ale lui celebre «Flori de mucigai». Privind la televizor în ultimele zile, am senzația că politicienii și economiștii care-și dau cu părerea pe micul ecran sunt pe cale să inventeze un nou concept: estetica prostiei. Patent românesc. 100%!” (Adrian Halpert, *Estetica prostiei la liderii românilor*, „Adevărul”, nr. 5885 din 19 iunie 2009, p. 18)

⁵⁸ În anul 2004, mai-marii PSD, din care făcea parte și parlamentarul Gabriel Bivolaru – acuzat de fals, uz de fals, înșelăciune și evaziune fiscală – l-au acompaniat pe acest infractor la Parchetul Curții Supreme de Justiție, făcând un miting de protest de efect în favoarea lui: pentru delapidarea unei bănci cu cca 2200 miliarde lei vechi, inculpatul a fost condamnat, în prima fază, doar la 3 ani de închisoare, o pedeapsă echivalentă cu cea dată unei femei care a furat 3 rațe de la un vecin. Referindu-se la cazul Mihai Nicolaiciuc – arestat (în iunie 2009) în SUA după mai bine de trei ani de încălcare a legii imigrației, și nu pentru o hoție estimată la peste 100 de milioane de euro, săvârșită în perioada 2000–2003, în calitate de director general la SNCFR (decorat în 2000 de președintele Emil Constantinescu) – Radu Berceanu, în calitate de ministru al Transporturilor (ce le-a succedat omoginilor Traian Băsescu, Anca Daniela Boagiu și Miron Mitrea, despre care se crede că l-au ținut pe învinuit în brațe), a declarat că „Cel puțin o lungă perioadă de timp, Nicolaiciuc a fost căutat în așa fel încât să nu fie găsit.”

⁵⁹ „[...] în genere advocații sunt inteligențele cele mai stricate din lume. Căci, într-adevăr, ce credințe poate avea un om care azi susține, mâini combinate unul și-același lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb și albu-i negru? Oricât de bună morișcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea și devine incapabilă de a afla adevărul” [Mihai Eminescu, *Statul*, vol. 1 (*Funcțiile și misiunea sa*), București, Edit. Saeculum I.O., 1999, p. 16–17]. În iunie 2009, președintele Traian Băsescu a mulțumit ambasadorului Olandei pentru „pozițiile întotdeauna corecte” ale guvernului țării acestuia față de România, inclusiv în domeniul justiției, pe seama căruia acest guvern a cerut „Comisiei Europene activarea clauzei de salvagardare și sancțiuni cu tăierea fondurilor” (<http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/855299/Basescu-multumeste-Olandei-pentru-criticile-pe-justitie/>).

⁶⁰ „Nimic, dar absolut nimic din ceea ce ne parvine din partea politicienilor, a instituțiilor și a grupurilor mediatice nu merită, din capul locului, încredere. În acest moment, singura atitudine înțeleaptă este aceea de neîncredere și singura armă la îndemâna noastră este să denunțăm ceea ce se întâmplă” (Fernando Jiménez del Oso, *Corupți...*, în Miguel Pedrero, *op. cit.*, p. 11).

⁶¹ „A fost odată ca niciodată o noțiune numită jurnalism. În privința acestui subiect însă, America – țara care a făcut din jurnalismul liber un adevărat mit (cazul Watergate, premiile Pulitzer, nenumăratele filme despre curajul jurnaliștilor încrâncenați să descopere adevărul etc.) – pare să-și fi pierdut orice urmă de decență. Alinierea mass-mediei la pozițiile guvernamentale a luat în ultima

Rezultatele acțiunii umane cuprind în sfera lor noțională atât succesele (oricât de facile ar fi ele), cât și insuccesele (oricât de nedorite și dăunătoare ar fi ele), având la bază acțiuni individuale și/sau colective mai mult sau mai puțin îndelungate și concertate. „Paradigma ochirii și lovirii (din domeniul tragerii la țintă – VM) este valabilă pentru toate acțiunile sociale: agentul ochește prin scop ținta, care este produsul, și lovește cu mijloace adecvate obiectul acțiunii pentru a-l duce la ea și a o atinge. Dar de multe ori lovitură nu nimeriște unde trebuie [...] «Adesea lucruri bine chibzuite ies rău», spunea, încă acum 2050 de ani, Publilius Syrus.”⁶²

La fel apreciem a sta lucrurile și în cazul crizei actuale, la care s-a ajuns atât întâmplător, cât mai ales dirijat⁶³, printr-o multiplicitate de instituții, șefi și/sau servanți ai unora sau altora dintre ele/ei, ce au apelat și apelează la cuvinte, imagini, sentimente și alte mijloace de manipulare, știut fiind, printre altele, faptul, deloc neglijabil, că „Dacă poți controla înțelesul cuvintelor, atunci poți controla și persoanele care trebuie să le folosească”⁶⁴, că oferind în mod transparent sau discret mici avantaje *hard* (precum un contract comercial, un job, o bursă, o diplomă și chiar o chiflă cu două sarmale sau doi mici cu ocazia unui eveniment sportiv, cultural sau electoral), să zicem, poți obține foloase uriașe (un monopol asupra producției a ceva sau a comerțului cu unele resurse energetice, „câteva” voturi, o adeziune la o sentință judecătorească favorabilă, o recunoaștere națională sau internațională în plan politic sau profesional etc.), că „mulțimile se lasă impresionate” de imagini care le „pot teroriza sau seduce, îndrumându-le comportamentul”⁶⁵ ș.a.m.d.

Pe acest fundal, *cruciada globalizării* a dus, până acum, printre altele, „la crearea unei clase conducătoare puternice, formată din corporații foarte mari, și o clasă politică bogată, cu linii de demarcație între cele două nu doar extrem de vagi, dar aflate în continuă mișcare. În Rusia, jucătorii privați, miliardarii acestui parteneriat de interese, sunt numiți «oligarhi»; în China, «prințșori»; în Chile, «piraña»; în campania Bush–Cheney din Statele Unite, «pionieri». Departe de a elibera piața de stat, aceste elite politice și corporatiste au fuzionat, pur și simplu, schimbând favoruri între ele pentru a-și asigura dreptul de a lua în posesiune prețioasele resurse naturale care fuseseră anterior în proprietatea statului – începând de la câmpurile petrolifere ale Rusiei, la terenurile colectivizate ale

vreme aspectul unei autentice farse de mari proporții. În linii mari, în Statele Unite există cinci mari rețele de televiziune, care spun toate aceleași lucruri, păstrând totodată tăcerea asupra aceluiași subiecte incomode. Oare ce le determină să sprijine dictatura militară spre care pare să se îndrepte astăzi America? Ce anume să le fi convins să susțină ceea ce unii consideră a fi un adevărat proces de nazificare a țării? Să fie... banii?” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 200).

⁶² Gheorghe Novac, *op. cit.*, p. 427.

⁶³ „Prăbușirea financiară globală și criza economică [...], devenite evidente în 2008, și menite să se accentueze ulterior, nu sunt [...] evenimente întâmplătoare” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 447).

⁶⁴ Philip K. Dick, *Cum să construiești un univers care să nu se facă praf în două zile* – apud Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 23.

⁶⁵ Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor* (apud Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 26).

Chinei și până la contractele pentru munca de reconstrucție din Irak, oferite fără licitație publică anumitor companii.”⁶⁶

3. INSTRUMENTE, MODALITĂȚI, FAPTE ȘI EFECTE ALE MANIPULĂRII SOCIALE

Omul a fost și continuă să fie manipulat în fel și chip, și „parcă” din ce în ce mai mult. Mărturie avem în acest sens numeroase instrumente, modalități și fapte evidente pentru oricine poate și vrea să „vadă” în ele acest lucru.

Din multitudinea de dovezi care pot fi aduse în favoarea utilizării manipulării sociale⁶⁷, inclusiv în privința crizei actuale, amintim, pentru început, *piața*, cu cele două mari categorii ale ei, date de forma nonbani sau bani a obiectelor tranzacționate: a) piața bunurilor sau mărfurilor-nonbani și b) piața banilor și a altor creanțe.

În privința ambelor categorii de bunuri-marfă tranzacționate pe ea, piața a devenit cea mai dezvoltată *formă* de interacțiune a oamenilor, aidoma unei ferestre înguste prin care fiecare din noi încearcă să introducă ceea ce poate oferi semenilor săi și să obțină de la unul sau altul dintre ei altceva în schimb, prin comensurare – *formă* compatibilă „cu toate rasele, toate confesiunile”, care convine „mahomedanului, confucianistului, ca și luteranului”, și care ocolește „limbile și credințele”, instaurează „apetituri și uzajuri comune tuturor” și „îi obligă pe oameni să alcătuiască o societate, să lege relații pașnice în care folosul și profitul o iau înaintea onoarei și superstițiilor”⁶⁸.

Piața, de un fel (cea a bunurilor sau mărfurilor-nonbani) sau altul (cea a banilor și a altor creanțe), nu mai e de multă vreme atât de liberă precum au vrut și mai vor nenumărați politicieni, teoreticieni și formatori de opinie ai lumii să credem, epatând cu uimitoarea bogăție materială și/sau financiară personală sau a celor pe care ei îi slujesc, în timp ce restul oamenilor sunt ținuți mai aproape sau mai departe de consum prin raționalizarea unor mărfuri sau prin intermediul lichidităților pecuniare. Ea este o piață care afișează o supraabundență de anumite mărfuri puse în scenă după reguli teatrale sofisticate, care le garantează *valoarea adăugată* ce hrănește plebea ca pe niște bebeluși, cu lingurița; altfel spus, ea este o piață manipulantă și manipulată⁶⁹, prin legi, reclame și diverse (alte) circumstanțe.

În cadul pieței bunurilor sau mărfurilor-nonmarfă, până la proba contrară, *reclama comercială* umple locurile publice, cutiile poștale, dar mai ales cele

⁶⁶ Naomi Klein, *op. cit.*, p. 18.

⁶⁷ Bogdan Teodorescu, *Cinci milenii de manipulare*, ediția a 2-a, București, Edit. Tritonic, 2008, p. 5.

⁶⁸ Pascal Bruckner, *Mizeria prosperității*, București, Edit. Trei, 2002, p. 90.

⁶⁹ „Consumerismul merge mână-n-mână cu pasiunea de a fi tu însuși, de «a deveni ceea ce ești», potrivit expresiei lui Nietzsche de mii de ori plagiată de publicitate, iar eul, departe de a se pierde în el, se sprijină pe consumerism pentru a se făuri” (Pascal Bruckner, *op. cit.*, p. 110).

electronice, cu tot felul de mesaje care te lipsesc de oarecare timp liber și de înflorire⁷⁰ și îți golesc buzunarele. Și, din păcate, cei mai mulți cumpărători aderă la ea, precum aderă gospodina la detergentul despre care crede că-i face întotdeauna rufele mai albe dacă-l cumpără de la cine i-l oferă cu această promisiune.

Prin diverse sloganuri, oamenii au fost antrenați peste măsură nu numai în comerțul cu mărfuri având utilități intrinseci (precum locuințele, mașinile, computerele, alimentele, îmbrăcămintea, asistența medicală, educația etc.), ci și în creditul ieftin și fictiv, în speculațiile bursiere și valutare și în jocurile de noroc.

De la înlocuirea – cu ajutorul spiritelor rele, al miniștrilor de finanțe, spunea „arhitectul intelectual al Noului Orientări (New Deal) și al sistemului modern (la vremea sa – adaos.n.s., VM) de asistență socială gratuită (*welfare state*)”⁷¹, J. M. Keynes – sistemelor monetare bazate pe o marfă sau un coș de mărfuri cu valoare intrinsecă cu sisteme monetare îmbrăcate în zdrențe de hârtie⁷², banii au început să fie creați și „din nimic, după bunul plac” al băncilor centrale și comerciale, ceea ce a permis o creditare iresponsabilă. De la nevoi ce puteau fi acoperite cu mărfuri cu valoare de întrebuințare intrinsecă (alimente, îmbrăcăminte, locuințe, servicii educaționale, servicii medicale etc.), băncile și alte instituții financiare au extins creditul din nimic, cu complicitatea celor dornici de el cu orice preț, și la titluri de valori fictive, create și vândute într-o asemenea măsură încât au stricat rău de tot jucăria bănească⁷³, dar și economia reală.

După cum constată și alți autori, „în toată existența sa socială”, omul a fost manipulat⁷⁴, iar în acest context noi apreciem că manipularea unui individ sau grup de indivizi prin intermediul pieței s-a completat și se completează cu manipularea supușilor de către o ierarhie socială (religioasă) sau alta (politică etc.)⁷⁵.

„Ierarhia a căutat (și caută – adăugăm noi, VM) în permanență să-și domine supușii. Practic, întreaga istorie a omenirii este o poveste a acestei dominări”⁷⁶, dominare perturbată doar din când în când, dar numai pentru scurtă vreme, de unele răscoale, revolte, revoluții, războaie și alte evenimente mai importante.

Manipularea supușilor de către o ierarhie sau alta s-a făcut și se face pentru a crea, menține sau schimba o stare de lucruri cu ajutorul supușilor prin măsuri de „cuminecare” (convingere, persuasiune, motivare financiară sau de alt fel etc.)

⁷⁰ „Fiecăruia dintre noi îi revine grija de a ști dacă vrea să locuiască acest pământ ca *petit-maitre* sau ca poet, ca parazit sau ca prieten” (Pascal Bruckner, *op. cit.*, p. 116).

⁷¹ Naomi Klein, *op. cit.*, p. 20.

⁷² J. M. Keynes, *Ein Traktat über Währungsreform*, München und Leipzig, 1924, p. 177 (apud Christofor Coroamă, *Criza etalonului aur*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1945, p. 4)

⁷³ Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 447–448

⁷⁴ Bogdan Teodorescu, *op. cit.*, p. 7.

⁷⁵ „[...] se poate spune că în toată istoria socială a omenirii nu a existat niciun minut fără comunicare în scop manipulatoriu între ierarhie și supuși” (*Ibidem*).

⁷⁶ *Ibidem*.

și/sau de obligare a acestora⁷⁷ să gândească și/sau să acționeze, vreme mai scurtă sau mai lungă, spre ținte prestabilite, asumate, adoptate sau acceptate de cei dominați și/sau care-i domină pe alții în viața socială, fiecare măsură având morala și mai ales moralitatea ei.

Într-o formă și măsură sau alta, se poate observa că „Pretutindenii, cel ce domină este cel ce face legile, cel ce ordonă și gerează. Cei dominați încuviințează, se pleacă sub povara vieții aspre ce li se pregătește, frământați, frecați, lustruiți în contactul cu alții, găleți care impun tulburarea torenților.”⁷⁸

Prin *legi nescrise* și mai ales *scrise*, individul a fost și continuă să fie ținut, pe cât posibil, a nu face ce vrea el, decât în măsura în care e vorba de legi emise sau dorite de el ori și de el, care-i permit atunci să epateze cu dictonul: „Nimeni nu e mai presus de lege!” Însă, cu cât „bombardamentul” cu legi este mai mare, cu atât indivizii sunt mai manipulați, într-un sens (bun) sau altul (rău), astfel că neajunsurile sistemului lor de activități, inclusiv criza actuală, sunt și un rezultat al acestei manipulări sociale.

Într-o vreme, un cotidian din România avea ca moto: „Orice eveniment, înainte de a se derula pe scena istoriei, este pregătit în laboratorul de idei.”⁷⁹ Acum, acest moto nu mai apare. În locul profunzimii lucrurilor, omului de rând i se oferă, în complicitate tacită, de regulă, cu el, îndeosebi improvizația acestora (lucrurilor) – sub forma unui amestec inextricabil de imagini, sunete și voci de competență și/sau incompetență ale prezentatorului, de reflecții ale omului de cultură sau semianalfabet, de adevăr și/sau minciună ale autorului mesajului, de democrație și/sau inchiziție ale moderatorului, de modestie și/sau demagogie a redacției de știri, de altruism și/sau egoism ale reporterului și de multe altele⁸⁰. Azi, pe omul de rând, „Fiecare rând citit într-un ziar, fiecare film văzut, fiecare reclamă întâlnită pe drum, fiecare discurs politic, fiecare demers al societății civile îl afundă și mai tare într-o lume a multiplelor opțiuni, toate precomandate, dar niciuna izvorâtă pur și simplu din mintea sa.”⁸¹

Trăim în ierarhii sociale, în care se pare că „Cei foarte puternici și cei foarte proști au în comun un lucru: ei nu își schimbă punctul de vedere pentru a se adapta la fapte, ei schimbă faptele pentru a le adapta la punctul lor de vedere [...]”⁸².

⁷⁷ „[...] criza prin care trecem în prezent este provocată [...] prin măsuri de ordin intervenționist, dar aplicate pe un interval de timp mult mai mare decât în anii 20–30 [ai secolului al XX-lea –preciz.ns., VM] și care acoperă unul sau mai multe cicluri economice de durată scurtă sau medie [...]” (<http://bloguri.dailybusiness.ro/valentin-ionescu/altele/marea-depresiune-din-1929-si-recesiunea-economica-din-2008-657>).

⁷⁸ Pierre Accoce și Pierre Rentchwick, *op. cit.*, p. 72–73.

⁷⁹ E vorba de „Evenimentul zilei”.

⁸⁰ Vezi, de pildă, Ioan Gherghel, *Forme de manipulare televizuală*, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2009, p. 53.

⁸¹ Bogdan Teodorescu, *op. cit.*, p. 6.

⁸² Doctor Who (autor fictiv), *The Face of Evil* (apud Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 474).

O modalitate de adaptare a faptelor la un punct de vedere sau altul este inducerea prin violență sau intimidare a unui sentiment de frică față de ceva (de cel care te conduce sau de un dușman potențial ori real). În acest sens, de o vreme încoace, *terorismul* a ajuns să fie pentru mulți lideri din partidele politice, din guverne, din viața academică, din activitatea economică etc. un mod preferat de a asigura coeziunea socială a celor conduși, în ciuda unei voințe contrare a acestora.

Ierarhiile sociale se alcătuiesc (spontan sau organizat) din varii puncte de vedere, iar în ele ne luptăm pentru a ocupa diferite locuri și a îndeplini diferite roluri. „Acest război social se duce în permanență, de când există societăți vii, cu scările lor de onoare și cu îngustele lor intrări de acces la putere”, ca într-un joc în care cărțile „nu se împart odată pentru totdeauna”, iar „cărți noi se dau rar și întotdeauna cu zgârcenie”⁸³. Spre deosebire de lumea animală, unde domină forța fizică, în societatea umană mai au valoare atât inteligența, cât „și încăpățânarea, șiretenia ca și un stomac robust pentru a înghiți toate bobârnacele și pentru a suporta peștii cu oase cu tot [...]”⁸⁴.

Potrivit unei observații făcute în acest sens, economia națională a SUA este asemuită metaforic cu o navă ce navighează pe o mare imensă, „pilotată de un număr de americani: de Președinte, de președintele băncii centrale americane (Federal Reserve Board), de către câteva mii de directori generali ai principalelor corporații americane, de liderii sindicatelor; și în jurul acestui nucleu sunt dispuși directorii companiilor americane mai mici, investitorii și partenerii din cadrul societăților mixte și o gamă largă de oameni de știință, inventatori și întreprinzători. Americanii depind de acești piloți. Înțelepciunea lor, spiritul de previziune și ambiția lor duc la prosperitatea sau stagnarea economiei naționale. Desigur, ceilalți americani trebuie să-și îndeplinească rolurile ce le revin. Toți trebuie să muncească și să economisească cât pot de mult și să însuflească copiilor lor aceleași deprinderi de hărnicie și cumpătare.”⁸⁵ Iar dacă aceștia din urmă, afirmă un presupus extremist de dreapta, nu o duc bine este pentru că sărăcia reprezintă „doar consecința incapacității individului și a trăsăturilor genetice inferioare”; după el, „factorii economici și sociali” nu au „nimic de-a face cu sărăcia”⁸⁶.

O soartă asemănătoare americanilor s-au gândit și au reușit să le rezerve o vreme și rușilor de rând cei care s-au ocupat de exportul capitalismului sălbatic la ei.

⁸³ Fernand Braudel, *Jocurile schimbului*, vol. 2, București, Edit. Meridiane, 1985, p. 130 și 131.

⁸⁴ Pierre Accoce și Pierre Rentchwick *op. cit.*, p. 73.

⁸⁵ Robert B. Reich, *Munca națiunilor*, București, Edit. Paidea, 1996, p. 10.

⁸⁶ Este vorba despre Charles Murray (n. 1943), scriitor din statul Iowa. Opera acestuia, *The Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life*, apărută în anul 1994, „cu finanțare din partea a două fundații de dreapta: Fundația Olin și Institutul Manhattan, al cărui fondator era William Casey, fost director CIA în timpul guvernului Reagan”, și cu „importante campanii publicitare plătite de către aceste organizații [...] s-a transformat în scurt timp în cartea de căpătâi a mișcării «noul conservatorism», ai cărei ideologi l-au ajutat pe Reagan să acceadă (în 1980 – preciz.n.s., VM) la putere” (Miguel Pedrero, *op. cit.*, p. 42).

Se crede că „Soros și colaboratorul lui, economistul de la Harvard, Jeffrey Sachs, au pus în practică” și la ruși, „cu sprijinul membrilor fostului *establishment* comunist, deveniți mafioți, oameni de afaceri și miliardari”, „terapia economică de șoc” aplicată în Polonia, o țară destul de filo-americană, iar pe măsură ce „reforme” preconizate se puneau în mișcare, „Sachs a afirmat că «dezechilibrele din Rusia vor lua sfârșit doar atunci când milioane de lucrători și muncitori din sectoarele industriale, obosiți și plictisiți (NB! – VM), vor renunța la activitățile lor obișnuite și se vor duce să lucreze acolo unde societatea (nu se știe care – VM) are cu adevărat nevoie de ei.»⁸⁷.

Pentru anii '90 ai secolului trecut, unii istoriografi arată că „gestiunea coruptă a lui Elțin lăsase țara aproape pe butuci. Toate resursele fuseseră «privatizate» – eufemism pentru pungășia comisionată de Occident. În rândurile populației, rata mortalității urcase amețitor, mafia trona suverană, cei care îi ucideau pe bătrâni ca să se înstăpânească în apartamentele lor rămăneau nepedepsiți, creditele stratosferice obținute din Occident erau furate imediat și trimise pe loc în Elveția. Întocmai cum figura [...] negru pe alb, în planurile americane.”⁸⁸

Se apreciază că, în Rusia, în locul unui autentic progres, reformele economice inițiate de Soros și Sachs au produs doar „sărăcie, foamete și injustiție socială”⁸⁹, până când Putin, „dintr-o mișcare, a recuperat de la hoți și trădători grosul bunurilor furate, astfel că au ajuns din nou în mâinile poporului rus, căruia îi aparțineau de drept. Cei care furaseră cel mai mult au fost nevoiți să se expatrieze – mulțumiți că au scăpat basma curată dintre grămezile de zeci de miliarde de dolari furați – ori au ajuns la închisoare.”⁹⁰

Nevoile i-au împins pe purtătorii acestora spre producția de bunuri cu valoare de întrebuințare intrinsecă, dar și spre *credit*, care a generat oameni de profesie în domeniu, mai întâi cămătari și apoi și bancheri.

Pe motiv că practică o dobândă mai mică decât camăta, bancherii au fost și continuă să fie preferați cămătarilor. Pofitând însă de acest lucru, de faptul că ei mănuiesc o groază de bani ai altora, de zeci de ori mai mulți decât banii lor, dacă ar fi doar cămătari, bancherii au încercat și reușit să-și impună ca blazon o anumită moralitate, în ciuda adevărului că *ce naște din pisică șoareci mănâncă*. Pentru a câștiga mai mult decât cămătarii, care-ți pretind uneori o rată anuală a dobânzii de 300% (precum fac casele de amanet), este suficient să mănuiiești de 15 ori, să zicem, mai mulți bani decât ai tu, ca și cămătar, cu numai 25% dobândă anuală (ex.: $400 \text{ ub} \times 300\% = 1.200 \text{ ub}$; $6.000 \text{ ub} \times 25\% = 1500 \text{ ub}$).

În 1984, o lege franceză stipula că „Instituțiile de credit sunt persoanele morale care efectuează, cu titlul de profesiune obișnuită, operații de bancă” – „primirea de fonduri publice”, operații „de credit, precum și punerea la dispoziția

⁸⁷ Miguel Pedrero, *op. cit.*, p. 101.

⁸⁸ Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 411.

⁸⁹ Miguel Pedrero, *op. cit.*, p. 101.

⁹⁰ Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 411–412.

clientelei de mijloace de plată sau de gestionare a acestora.”⁹¹ Cu timpul, mai marii unor astfel de bănci au ajuns să fie porecliți „pisicile grase”, datorită salariilor, bonusurilor și altor avantaje primite chiar și în condițiile actualei crize⁹².

Azi, la moralitatea de ieri a unor bănci⁹³, americanii, englezii, francezii, nemții, elvețienii și mulți alții pot adăuga numeroase alte fapte de moralitate financiară⁹⁴ și mai puține fapte de morală financiară, suficiente însă pentru a ne face să credem că actuala criză este și un rezultat dorit și voit, nu numai spontan, al manipulării sociale, la fel cum au fost în istoria de până acum atâtea răscoale, lovituri de stat, revoluții, războaie, maladii⁹⁵ etc.

Din multitudinea de evenimente ce pot fi reținute în acest sens, amintim, la întâmplare, faptul că FED (banca centrală a SUA) n-a vrut să dea curs cererii de a face publică „lista tuturor instituțiilor financiare care au beneficiat de împrumuturi din fondurile de urgență în valoare de 2.000 de miliarde de dolari”, drept pentru care agenția de știri Bloomberg a chemat această mare autoritate monetară în instanță, pe data de 7 noiembrie 2008⁹⁶, câștigând procesul abia la 24 august 2009, când judecătorul-șef al districtului Manhattan a decis că „FED trebuie să prezinte datele despre împrumuturile de urgență acordate instituțiilor financiare în termen de cinci zile [...]”⁹⁷

La câteva zile după reuniunea Consiliului European ce a avut loc la mijlocul lunii octombrie 2008, președintele mișcării gastronomice „Slow Food”, italianul Carlo Petrini, „acuză guvernele occidentale pentru a nu fi găsit 30 de miliarde de

⁹¹ Jaques Masson, *Creditele bancare pentru întreprinderi*, București, RAO International Publishing Company, 1994, p. 17.

⁹² În momentul în care statul britanic a devenit (cu 60%) cel mai mare acționar la Royan Bank of Scotland (RBS), directorul acestei instituții financiare, salvată de stat de la faliment, și-a părăsit „funcția cu o pensie de 580.000 lire pe an”, renunțând, ca gest de generozitate (cică), „la un salariu compensatoriu de 1,2 milioane de lire la care avea dreptul” (Bogdan Munteanu, 14 octombrie 2008 – <http://www.gandul.info/lumea/britaniciei-o-natiune-de-bancheri.html?3929;3306128>).

⁹³ „Un bancher londonez pe nume Henry Fauntleroy a falsificat bani pentru a-și menține banca pe linia de plutire. Ca urmare a acestei fapte, a fost executat în anul 1824” [*** *Finanțe* – Ghid propus de „The Economist Books”, Tim Hindle (coord.), București, Edit. Nemira, 1998, p. 102].

⁹⁴ „Germania s-a alaturat intenției Casei Albe de a include Elveția pe lista paradisurilor fiscale off-shore. Cele două state vor începe presiunile pentru eliminarea secretului bancar elvețian, anunța Reuters. Barack Obama a nominalizat deja UBS printre băncile care au ajutat «trișorii taxelor» și a sprijinit, în 2007, un proiect de lege împotriva paradisurilor fiscale off-shore. Șeful Camerei de Comerț Elvețiano-Germane, Martin Naville, sfătuiește guvernul elvețian să se apropie de noua administrație americană” (Gabriela Dinescu, *Obama amenință băncile elvețiene*, „Banii noștri”, 7 noiembrie 2008 – http://www.baniinoștri.ro/International/Obama-ameninta-bancile-elvetiene--s315.html#Scene_1).

⁹⁵ Pentru mai multe detalii, a se vedea de pildă Melania Papadache, *Marea conspirație a gripei*, „Formula AS”, anul XIX, nr. 870 (20), 22–29 mai 2009, p. 30–31)

⁹⁶ http://www.antena3.ro/stiri/externe/banca-centrala-a-sua-refuza-sa-spuna-cui-a-dat-2000-miliarde-dolari_57432.html

⁹⁷ <http://saccsiv.wordpress.com/2009/08/27/o-judecatoare-a-decis-federal-rezerve-trebuie-sa-prezinte-documente-importante>

euro ceruți de FAO pentru a înjumătăți plaga sărăciei de pe planetă, în schimb au găsit 2000 de miliarde de euro pentru a salva băncile”⁹⁸.

La noi, un important om de afaceri a răbufnit și a afirmat că România este țara în care banherii „au făcut nu o căruță, ci un vapor de bani și continuă să facă”⁹⁹. Cu toate acestea, multă lume vorbește și scrie despre lipsa de lichiditate a băncilor aflate în mâinile investitorilor străini, într-un mod în care mai-mai că-ți vine să le „plângi de milă”.

Treziți însă brusc din somnul rațiunii de lipsa de bani la bugetele care-i hrănesc și de lipsa de stabilitate a puterii lor, guvernării de serviciu s-au grăbit să le facă rost acestor bănci de plasamente financiare și de bani pentru ceea ce ele nu prea se sinchiesc încă – să finanțeze decent *economia reală*, intrată de o vreme și pentru destulă vreme în recesiune.

Pentru a putea face plăți, îndeosebi de pensii și salarii ale bugetarilor, „În primele patru luni ale” anului 2009, „Finanțele au împrumutat de la bănci aproape 6,3 miliarde de euro prin emisiuni de titluri de stat, adică au împrumutat, în medie, circa 52,3 de milioane de euro pe zi.”¹⁰⁰ În felul acesta, *principalul client al băncilor străine* de la noi a devenit, în mod paradoxal, *statul român*, și nu economia reală românească. Această economie continuă să fie lăsată pe mâna celor care au monopolizat condițiile materiale și financiare de aplicare a muncii și produc sau nu bunuri obiectuale și servicii pentru cei dezmoșteniți de-a lungul timpului, după cum le convine sau nu din punctul de vedere al câștigului pecuniar sau de altă natură.

Cooperarea statului cu băncile este binecunoscută în istorie.

Până la un moment dat, creditorul a fost ajutat de stat să-și recupereze de la debitor doar suma de bani acordată fără camătă¹⁰¹. Ulterior, statul a încuviințat perceperea unei dobânzi de către banheri, nu însă și a cametei de către cămătari – lăsați în continuare să se descurce altfel cu rău-platnicii lor¹⁰².

Primele bănci au apărut la *umbra* nevoii de bani a statului și a nevoii de acceptare din partea acestuia a *dobânzii*, cunoscută înainte vreme sub numele de *camătă* și interzisă de biserica creștină¹⁰³. Abia la 12 octombrie 1789, legislația

⁹⁸ <http://www.green-report.ro/dynamic/stiri/stiri/slow-food-terra-madre-petrini-2000-miliarde-pentru-banci-da-30-miliarde-contra-saraciei-nu---14662.htm>

⁹⁹ Ioana David și Sorin Pâslaru, *op. cit.*

¹⁰⁰ V.R. – <http://www.gandul.info/economia/romania-o-afacere-neprofitabila-cum-pierde-statul-21-milioane-pe-zi.html?3936;4283051> (12.05.2009)

¹⁰¹ „[...] în 1769 acțiunea banherilor din Angoulême, într-un proces pornit împotriva unor rău platnici, este respinsă sub pretext «că [le] dăduseră un împrumut cu dobândă»” (Fernand Braudel, *op. cit.*, p. 253).

¹⁰² „Cămătarii sunt prieteni când dau bani și asasini când trebuie să și-i recupereze” (Cezar Pădurariu și Adinel Olariu, *Când cămătăria aduce moartea*, „Adevărul”, nr. 5885 din 19 iunie 2009, p. 5).

¹⁰³ *Dogmatica creștină* spune că Iisus ar fi zis celor ce-l ascultau, după ce s-a adresat celor 12 apostoli aleși de el: „[...] iubiți pe vrăjmașii voștri și faceți bine și dați cu împrumut, fără să nădăjduiți nimic în schimb, și răsplata voastră va fi multă și veți fi fiii Celui Preaînalt” (***) *Sfânta Evanghelie după Luca*, cap. 6, în: *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, p. 1172)

franceză a încetat să interzică împrumutul cu dobândă, iar o lege din 1870 fixa „rata dobânzii la 5% în materie civilă și la 6% în materie comercială”, iar ceea ce depășea acest nivel era calificată drept camătă¹⁰⁴.

De la apariția lor și până în prezent, băncile au încercat și reușit să constituie un pol de putere supra- sau para-guvernamental, fără a-și asuma o răspundere pe măsura consecințelor comportamentului lor, uneori de-a dreptul bizar.

În 1901, statul român, după 20 de ani de acționariat foarte profitabil la BNR, s-a retras din fața celorlalți acționari, vânzându-și cota parte de capital (10 milioane lei) cu 148 milioane lei, obținând de 14,8 ori capitalul subscris și vărsat de el, iar de la început (1880) și până în anul 1916 mulți dintre acționarii privați ai BNR de atunci au contribuit la formarea tezaurului României, pe care l-au dus, împreună cu regalitatea, din fața nemților la ruși, de unde unii din moștenitorii lui poate că mai așteaptă ca prin miracol să-l întoarcă, pentru a-l revendica și obține.

Se spune că Anglia, „învingătoare” în cel de-Al Doilea Război Mondial, a cumulat de la băncile particulare o datorie pe care a terminat-o de plătit abia prin 1997¹⁰⁵.

Acum, cooperarea statului cu băncile se ascunde în spatele crizei financiare¹⁰⁶. Pentru a masca această complicitate la noi, președintele țării acuza, la un moment dat, băncile că uită de faptul „că banii nu se bagă în ele pentru salvarea lor, ci pentru funcționarea economiei”¹⁰⁷, uitând, din păcate, și el de faptul că locul băncilor în privința banilor poate fi luat, la nevoie, de stat. De la cei cu disponibilități bănești temporare se poate împrumuta în mod direct, nemijlocit, prin unitățile sale, și statul, nu numai băncile, iar atunci finanțarea economiei reale poate fi făcută fără atâta vămuire și reținere din partea băncilor. Lipsa de interes pentru așa ceva pare să scoată la iveală un element de gravitate extremă: sabotarea temporară a economiei reale. Sub pretextul că preferă să împrumute un singur client cu bonitate maximă decât o puzderie de clienți mai mici și problematici, bancherii au convenit cu statul, pentru un împrumut public, o rată anuală a dobânzii de numai 10–11%, în vreme ce sectorului privat au ajuns să-i pretindă de 2–3 ori mai multă dobândă, tensionând relațiile dintre ei și debitorii care au negociat rate de dobândă mai mici și îndepărtându-i pentru o vreme de la ei pe majoritatea potențialilor clienți¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Vezi Fernand Braudel, *op. cit.*, p. 253.

¹⁰⁵ <http://schimbarea.blogspot.com/2009/04/bancile-nu-plătesc-taxe-la-stat.html> (03.04.2009)

¹⁰⁶ Există părerea că, în vreme ce guvernele taxează benzina, circulația mărfurilor, venitul cetățenilor, profitul firmelor, importurile, moștenirile, dobânzile, pensiile, poluarea, zborurile etc., „băncile nu plătesc nicio taxă la niciun stat. Băncile sunt stat în stat. Și nimeni nu observă sau nu are curajul să afirme acest lucru public pe un canal «oficial»!” [<http://schimbarea.blogspot.com/2009/04/bancile-nu-plătesc-taxe-la-stat.html> (03.04.2009)]

¹⁰⁷ Potrivit Agerpres (Georgiana Popa 25 noiembrie 2008 – <http://www.capitalul.ro/macro-economie/bancile-nu-finanteaza-economia-romaneasca>)

¹⁰⁸ „«Astăzi sportul de a fi bancher nu mai este sportul de a încerca să găsești clienți noi. Sportul băncilor este să încerce să obțină bani mai mulți. Băncile mici, care au fost cele mai agresive în găsirea de clienți, sunt acum și cele mai agresive în ideea de a obține o marjă mai mare. Numai din

În economia reală, dobânda ce trebuie plătită pentru o sumă de bani împrumutată este un cost de producție și/sau comercializare a mărfii, respectiv o deducere proporțională de profit. Or, în vreme ce „în viața economică internațională, se apreciază că o rată de profit de 15% apare rezonabilă, stimulând atât pe producător sau prestatorul de servicii, cât și pe consumator, care prin nivelul unui preț acceptabil, are acces la produsul în cauză”¹⁰⁹, bancherii de la noi îți pretind o *rată anuală a dobânzii efective* mult mai mare, pe care ești nevoit s-o suportți, într-o măsură mai mică sau mai mare, din profitul generat de capitalul propriu (nu numai de capitalul împrumutat), din evaziune fiscală și/sau din creșteri de prețuri ce duc la inflație (pe care BNR o tot țintește de douăzeci de ani precum țintește vânătorul o păsărică cu o pușcă ce nu ia foc).

Într-o anumită perioadă, condițiile de acordare a unui credit de consum au devenit așa de dure în România încât aproape nimeni nu mai intra „într-o bancă să se împrumute”, căci îi trebuiau „venituri grase pe lună, giranți peste giranți, ba chiar și asigurare de viață”, pentru a garanta plata unor rate ale dobânzii efective de 24÷35%, la niște mizilicuri de credite (*tabelul 1*), în vreme ce ratele dobânzii la depozite erau de cca 10%.

Tabelul 1

Câteva condiții de acordare a unui credit de consum, „pescuite” de redactorii „Gazetei de Sud” în luna octombrie 2008 din sucursalele din Craiova a șase bănci¹¹⁰

Denumire	Indicatori	Instituția de credit						Obs.
		BRD	Banca Românească	Credit Europe Bank	BT	Piraeus Bank	Raiffeisen	
Dobândă	Fixă	14,5%	Nu mai practică		15,4% ¹¹¹	26,5%		
	Variabilă		12,77%				18,5%	
	Marjă		4,33%					
Comisioane	De gestiune/administrare	0,3% la sold	3,5% anual		62 lei/lună ¹¹²		0,39% din valoarea creditului	
	De asigurare de viață	0,085% din sold						
	De acordare a creditului	2,5% din credit			700 lei	5%		

dobânzi suplimentare am făcut un calcul și rezultă că firmele și persoanele fizice ar trebui să plătească în plus 1,5 miliarde de euro, bani care nu se mai duc în investiții, ci la creditorii» (Ioana David și Sorin Pâslaru, *op. cit.*).

¹⁰⁹ Gheorghe I. Șică, *Sistemul de prețuri în România*, București, Edit. Lumina Lex, 1995, p. 171.

¹¹⁰ Vezi Ramona Olaru, *Și să vrei, credit nu mai iei!*, „Gazeta de Sud”, Anul 13, nr. 4263 din 4 noiembrie 2008 – <http://www.gds.ro/print/113550>

¹¹¹ Pe primele șase luni.

¹¹² Pe primele șase luni.

Tabelul 1 (continuare)

	De rambursare anticipată a creditului	3%	4%				4,5%	
	De neutilizare a creditului		0,2%					
	De risc				311 lei			
	Necunoscute	Diferența	Diferența		Diferența	Diferența	Diferența	
	DAE (Dobânda anuală efectivă = Dobânda + comisioane)	22%	24,96%	27,9%	27,46	33,32%	26,78%	
	Mărimea creditului acordat			Până la 3000 €				
	Durata pentru care se acordă credit			Până la 3 ani				
	Cerințe				* ¹¹³	Adeverință de salariu		
	Suma lunară de plată			860 lei		317 lei	459,39 lei	

După părerea unui consilier al guvernatorului BNR, condițiile de piață nu justificau o diferență așa de mare între ratele dobânzii la credite (zise și active) și ratele dobânzii la depozite (zise și pasive)¹¹⁴. Într-adevăr, multă vreme băncile n-au plătit mai mult celor care au făcut depozite, cheltuielile lor n-au crescut, iar previziunile diferitelor agenții de rating privind riscul s-au dovedit a fi nerealiste. Însă nici faptele BNR n-au fost, în anumite perioade, mai prejos de cele ale băncilor comerciale criticate de mai marii ei. Raportul dintre aceste două rate ale dobânzii, activă (zisă și la facilitatea de credit) și pasivă (zisă și la facilitatea de depozit), a fost, la un moment dat, de cel puțin 2, după ce multă vreme el a fost mai mare și decât 10¹¹⁵.

Se zice, și adeseori așa e, că: „Un necaz nu vine niciodată singur!”

Din postura de moștenitori de fapt ai unei puteri totalitare, cea comunistă, viabilă dar demonică, guvernării noastre din ultimii 20 de ani s-au întrecut, pe lângă spectacolele mediatiche penibile, împrumuturi și cheltuieli păguboase făcute cu nemiluita, în săvârșirea a destule alte *gafe* în domenii precum privatizarea, pensionarea, salarizarea și ... impozitarea.

Fără a merge prea mult înapoi în istoria ultimelor decenii, semnalăm o pură coincidență între faptul că în vreme ce un ministru angaja, în plină criză financiară, cheltuieli de peste 600.000 € pentru a scoate la distracție, cu ocazia Zilei Tineretului (2 mai 2009), aproape 100.000 de posibili votanți în favoarea unui

¹¹³ Un girant care lucrează neapărat la stat sau la o societate pe acțiuni

¹¹⁴ Adrian Vasilescu, apud Claudia Medrega, 19 noiembrie 2008 – <http://www.zf.ro/banci-si-asigurari/bnr-reclama-marjele-mari-de-dobanda-bancile-se-apara-3516230/>

¹¹⁵ <http://www.bnro.ro/Rata-dobanzii-de-politica-monetara-si-la-facilitatile-permanente,-istoric-3334.aspx>

anumit candidat la europarlamentul, guvernul hotăra, printre altele, să introducă de la 1 mai 2009, în locul *impozitului pe profit*, un așa-zis *impozit forfetar pe tranșe de venit anual*, de fapt, un impozit minim, pe care firmele mici și mijlocii trebuie să-l plătească indiferent dacă înregistrează profit sau pierdere.

Mizând pe cca 350 milioane lei încasări bugetare suplimentare precare în acest an (2009), statul a luat *această măsură fiscală* într-o perioadă în care alții încurajează ieșirea din criză prin orice spor de producție, iar noi ne ocupăm de altceva decât de economia reală (aflată în continuare la pământ) – de lichidarea a cca 200.000 întreprinderi mici și mijlocii, dintr-un număr de cca 600.000 de asemenea firme, pentru că, deși au funcționat, ele nu au plătit impozite¹¹⁶, iar „economia subterană a reprezentat anul trecut (2008 – VM) peste 20% din PIB”¹¹⁷. În viziunea mai-marelui finanțelor de la noi, „Dacă nu poți plăti nici măcar 500 de euro la stat, anual, închide! Nu avem de unde plăti investițiile și nu avem cum să luăm alte măsuri economice dacă firmele nu-și plătesc taxele.”¹¹⁸

E greu de crezut că doar firmele care au funcționat fără a plăti impozite au făcut și fac economie subterană sau că ele „nu contează nici ca număr de personal, nici din punct de vedere al cifrei de afaceri”, iar, prin simpla lor închidere, măsura introducerii impozitului minim își va atinge scopul – „«însănătoșirea» mediului de afaceri și combaterea evaziunii fiscale”¹¹⁹.

Nenumăratele întreprinderi care se închid sau își suspendă activitatea din cauza impozitului minim poate că nu plăteau impozit pe profit, dar obțineau, dacă funcționau, anumite mărfuri, pentru producerea cărora plăteau totuși ceva salarii și contribuții la diferite fonduri (de pensii, de sănătate și de șomaj), iar cu veniturile rămase după impozitare se cumpărau alte mărfuri, în ale căror prețuri era inclus un impozit important – TVA, și așa mai departe. Acum, din partea întreprinderilor-victime ale impozitului minim nu ne mai putem aștepta la așa ceva, iar întreprinderile care rămân pot fi tentate, ca până acum, la sau și la mai multă evaziune fiscală, datorită insuficienței mijloacelor lor de afaceri și/sau de trai și a „democrației” în care ele înoată alături de destui oameni politici și funcționari coruptibili și mai ales corupți.

4. MENTAL ȘI REAL ÎN MANIPULAREA SOCIALĂ

În limbajul curent, *manipularea* este un termen des utilizat, *răvășit* însă între cuvinte cu înțelesuri apropiate (convingere, influențare, persuasiune, propagandă etc.), ceea ce arată că el este înțeles, dacă nu greșit, atunci cel puțin într-un sens îngust sau, dimpotrivă, larg.

¹¹⁶ <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/Business/Economie/127121/Constantin-Nita-Impozitul-forfetar-ar-trebuie-aplicat-dar-nu-in-acest-moment.html> (08.05.2009)

¹¹⁷ http://www.standard.ro/articol?93533/ccib_200_000_de_firme_victimele_forfetarului_html

¹¹⁸ <http://economie.hotnews.ro/stiri-companii-5571323-ministrul-finantelor-catre-firme-daca-nu-poti-plati-nici-macar-500-euro-stat-inchide.htm> (09.04.2009).

¹¹⁹ http://www.standard.ro/articol?93533/ccib_200_000_de_firme_victimele_forfetarului_html

În sens îngust, apreciem că *manipularea* este înțeleasă ca *ispitire* sau *păcăleală* a cuiva de a gândi și/sau a acționa așa cum vrea... *Păcălă*, într-un scop (al consolării cu ceva) sau altul (al satisfacerii unei dorințe), aparent sau efectiv comun, dar, ceea ce nu prea se spune, cu „sarmalele” de o parte și cu ce mai rămâne în „oală” de cealaltă parte.

De exemplu, un dicționar frecvent apelat ne propune ca definiție a manipulării „acțiunea prin care un actor social (persoană, grup, colectivitate) este determinat să gândească și/sau să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, și nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de *persuasiune* și distorsionând intenționat adevărul, lăsând însă impresia libertății de gândire și de decizie”¹²⁰. Iar în această accepțiune, se consideră că *manipularea* se deosebește de *persuasiune*. Diferența „constă în faptul că actorul social persuadat cunoaște intenția celui care folosește această tehnică pentru convingere, pe când în manipulare cel manipulat nu este conștient de intenția celui care se folosește de acest proces de convingere.”¹²¹

Cam același lucru ne spune și următoarea definiție a manipulării: „*acțiunea de schimbare a opiniilor, atitudinilor și comportamentelor prin expunerea la mesaje a persoanelor și grupurilor umane în vederea atingerii unor scopuri dorite de altcineva (persoane sau organizații), fără aplicarea constrângerilor fizice și fără conștientizarea discrepanței dintre scopurile îndepărtate ale persoanelor și grupurilor-țintă și scopurile îndepărtate ale celor care exercită influența.*”¹²²

Într-un sens mai larg, unii autori consideră că *manipularea* ar fi un concept care subsumează „propagandă, hipnoză, spălarea creierului, comunicarea neurolingvistică ș.a.m.d.”¹²³

În raport cu o definiție sau alta pe care le întâlnim în literatura de specialitate consacrată manipulării, realitatea socială o găsim a fi mult mai complexă, de vreme ce 80%, probabil, din oameni muncesc pentru restul de 20%, iar pe cei 80% nu-i poți face să gândească „într-un mod compatibil cu interesele” celor 20%, dacă interesele lor nu sunt satisfăcute în aceeași proporție; în schimb, 20% poate determina pe cei mulți să acționeze în vederea atingerii unor scopuri dorite și de ei sau numai de ei, pe lângă păcăleală, prin constrângere, aidoma păpușarului care mânăște niște lucruri neînsuflețite, acțiune care-i tot manipulare¹²⁴, dar în sens larg, sens în care am căutat și mai continuăm puțin a găsi un răspuns la întrebarea anunțată – este sau nu este criza actuală un rezultat al sau și al manipulării sociale?

¹²⁰ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Manipulare>

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² Septimiu Chelcea, *Manipularea comportamentală: delimitări conceptuale*, în *** *Manipularea în posttotalitarism*, ..., p. 20.

¹²³ Vezi Bogdan Ficeac, *Tehnici de manipulare*, București, Edit. Nemira, 1996 (apud Septimiu Chelcea, *op. cit.*, p. 20).

¹²⁴ „MANIPULĂRE, *manipulări*, s.f. Acțiunea de a manipula și rezultatul ei; mânuire, manevrare.” (<http://dexonline.ro/search.php?cuv=MANIPULĂRE>); „PĂPUȘĂR, *păpușarri*, s.m. [...] 2. Artist care dă spectacole de păpuși, manevrându-le cu mâna sau conducându-le din culise printr-un sistem de sfori [...]” (<http://dexonline.ro/search.php?cuv=PĂPUȘĂR>).

Manipularea socială a fost și rămâne un apanaj al celor puternici, preocupați mereu de *publicitate*, *avuție* și de *bătă* pentru cei cu purtări lipsite de suficientă loialitate față de ei. „Sub «liturghia» profitului și a banului, ca «Dumnezeu al lor», asistăm azi mai mult ca oricând la sloganuri aparținând unor organizații care proslăvesc spiritul, sufletul, sacrul și alte valori ale neamului omenesc, asociind brandurile lor cu credințele și speranțele oamenilor.” Însă, „Deși frumoase pe dinafară, aceste comportamente ale organizațiilor de afaceri, și nu numai, ascund în interiorul lor fenomene ale manipulării prin respiritualizare”¹²⁵.

Cu mici excepții, un *manipulator* este, într-o măsură mai mică sau mai mare, și un *manipulat*, atât ca individ, cât mai ales ca membru al unei organizații structurate ierarhic¹²⁶. În cadrul unei asemenea organizații, conducătorul unei verigi inferioare este manipulat de managerul verigii superioare și manipulează, pe cât posibil, pe cei din subordinea sa, iar la rândul ei organizația, la fel ca individul aflat în afara acesteia, suferă și influențează mediul ei social adiacent. Numai cine nu vrea nu vede acest lucru!

Pentru manipulare, cei interesați se sprijină pe slăbiciunea celui aflat în căutarea a orice îi poate servi la depășirea, negarea – parțială sau totală, temporară sau permanentă – unui dezacord sau altul cu finalitatea sau existența și dezvoltarea sa biologică și socială –, iar pentru reușită ei se folosesc de limbaj și acordă bunuri obiectuale-nonbani, bani și privilegii.

În cadrul limbajului, prioritară pare a fi cercetarea *moralei* celor vizați „să gândească și/sau să acționeze într-un mod compatibil cu interesele” manipulatorilor, respectiv *imoralitatea* vremii lor, în numele căreia demonstrează sau dezminț, ei sau alții, ceea ce vor.

Cineva spunea odată că „Atunci când există o teză care trebuie demonstrată sau dezmințită de către «puternicii acestei lumi», se va găsi totdeauna un om care să facă acest lucru”¹²⁷.

Azi, un asemenea om nu mai trebuie căutat prea mult; el te așteaptă deja, gata pregătit, dacă nu în mod individual, atunci în cadrul unor agenții de știri, agenții de rating, agenții de publicitate și al multor alte feluri de organizații¹²⁸. Ei monopolizează și manageriază date și informații – bunuri prin care unii stăpânesc gândirea altora, îi țin în atârnavă... de ei, așa cum cel lipsit de mijloace de trai atârnavă de cel bogat sau de stat.

Pe lângă oameni care să *demonstreze* sau să *dezminț* ceea ce *cei puternici*, găsim destui indivizi care să acționeze în spiritul aproape al oricărei idei, dacă pot obține ceva util în schimb: o promisiune, fie ea și deșartă (precum un loc mai bun

¹²⁵ Constantin Popescu și Alexandru Tașnadi, *spiritualizarea: învăță să fii om*, București, Edit. ASE, 2009, p. 394–395.

¹²⁶ *** *Introducere în teoria și managementul organizațiilor* – <http://www.preferatele.com/docs/marketing/3/introducere-in-teori11.php> (19.01.2009)

¹²⁷ Lev Bežiminski, *Enigme descifrate ale celui de-al III-lea Reich*, București, Edit. Politică, 1988, p. 51.

¹²⁸ În cadrul acestor organizații găsim incluse, printre altele: Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială.

în *Lumea de apoi*); o mărturie, fie ea și o minciună; o calomnie la adresa cuiva, fie ea și o simplă bârfă; un privilegiu, fie el și absolvirea de răspundere pentru ceea ce ai putea face greșit; o sumă de bani, fie ea și furată; o slujbă, fie ea și imorală sau ilegală; etc. Nevoile omului sunt multe, iar slăbiciunea sa pentru dobândirea, într-o formă sau alta, de bunuri pentru satisfacerea dorințelor sale este mare.

Câtă vreme unul din doi infractori îl trădează de obicei pe complicele său, pentru o presupusă reducere a pedepsei pentru fapta ilegală săvârșită împreună¹²⁹, nu vedem de ce într-o colectivitate umană ceva mai extinsă n-ar exista destui indivizi care să devalizeze un fond de investiții, să falimenteze o bancă, să prăbușească o bursă, să producă o criză financiară sau să facă aproape orice pentru riscuri asumate sau măcar acceptate de cei puternici, contra a fel și fel de recompense din partea acestora. Pe lângă cei cărora poziția socială le îngăduie să-și acorde unele recompense de invidiat (vezi, de pildă, *parlamentarii și justițiarii* de la noi)¹³⁰, în mediul social de azi există destui indivizi care nu se mai pot descurca cum trebuie și mai ales cum ar vrea să se descurce în viața lor superficială și atunci acceptă, ba chiar cerșesc, în schimbul unor recompense mai mici, riscuri ce merg, precum în cazul mercenarilor, până la a fi ucis dacă nu ucizi¹³¹.

Odată deschis – ca loc de „muncă” – ultimul război din Irak a dus acolo mercenari din SUA – „din armată, din forțele navale, aeriene, din infanteria marină, din forțele de poliție din orașele mici, din LAPD¹³²” – și indivizi de alte naționalități și din alte armate: „englezi, SAS, Forțele de Apărare Australiene, Gurkasurile nepaleze [...] și foști membri al Sendero Luminoso, teroriști [din Peru – VM] care masacraseră mii de țărani în anii '80 și începutul anilor '90. Teroriști care se băteau cu teroriști.”¹³³

Piața mercenarilor din Irak s-a format pe baza unui *mit* – „arme de distrugere în masă” – și a ajuns în câțiva ani de la declanșarea războiului (în 2002) la zeci de mii de indivizi de toate naționalitățile și din toate armatele lumii, care, la prețuri de asasini și alături de alte trupe, duc încă lupta Americii și aliaților ei pentru petrol și poziție geostrategică în zonă, iar de la „atelierul de șocuri” ne putem aștepta în viitor și la alte asemenea „raiduri” și izbânzi planetare.

Piața și, prin ea, *menghina monetară* s-au infiltrat în toate interstițiile vieții sociale.

¹²⁹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Dilema_prizonierului

¹³⁰ În acest sens, a se vedea, de pildă, discuțiile purtate în Parlamentul României în data de 13 octombrie 2009 în jurul *Moțiunii de cenzură* introdusă de PSD, PNL și UDMR, care a dus la căderea guvernului Boc.

¹³¹ „[...] mercenarii aveau o vorbă, pe care am întâlnit-o, într-o formă sau alta, pe tot cuprinsul Irakului: «Te faci cu banii, plătești cu viața.» Era felul lor de a rezuma miile de motive pentru care se aflau acolo, pentru care se tot întorceau, chiar și cele pe care nu le puteau formula în cuvinte și pe care nu le-ar fi putut recunoaște niciodată” (Steve Fainaru, *op. cit.*, p. 14).

¹³² Departamentul de Poliție din Los Angeles.

¹³³ Steve Fainaru, *op. cit.*, p. 32 și 33.

„Piața ne intră întotdeauna în viață cu complicitatea noastră, pentru că așa vrem noi. Dacă ocupă un loc în intimitatea noastră, ne pune corpul la mezat, comercializează gene, celule, organe, cu consimțământul nostru o face.”¹³⁴

Referindu-se la ONG-uri, cineva constata că nimeni nu se îndoiește de activitatea importantă pe care o desfășoară unele dintre ele „mai ales în zonele în care au loc cele mai grave conflicte în lume. Cu toate acestea, guvernele și companiile multinaționale încearcă, folosindu-se de puternicul ecou pe care îl au în rândul opiniei publice prin campaniile lor publicitare, să le controleze și să le manipuleze cu orice mijloace, nedându-se înapoi de la nimic în acest scop.”¹³⁵

Manipularea se face de regulă cu bani, pentru bani și/sau pentru o îndatorare spirituală și mai ales financiară cât mai mare a celui manipulat față de cel ce manipulează.

Cu bani obții avuție reală aflată în ogrăzile altor persoane – grâu produs la Slobozia sau în Argentina, pantofi fabricați în Italia, gumă de mestecat aflată în Austria ș.a.m.d. Cu bani faci aproape orice sau faci adesea mult mai multe lucruri decât cu un noian de virtuți și recomandări. Prin bani controlezi pe alții și faci asta mult mai eficient decât prin vorbe; în vreme ce vorbele pot deveni de prisos, banii pot fi lăsați din mână numai dacă obții marfa-nonbani dorită sau garanții reale suficiente că ei se vor întoarce înapoi cu ceva *tokos* (urmași), cum spuneau grecii antici, adică cu ceva *dobândă*, cum spunem astăzi. Pentru a face o afacere de succes, inclusiv pentru a manipula o persoană, un grup de persoane, un stat sau o comunitate de state, chipul cel mai bun este să ai măcar ceva bani dinainte¹³⁶, obținuți din activități proprii (legale sau ilegale) sau/și din finanțări ale unor oameni și organizații interesate să ofere o parte din banii pe care îi pot procura în acest scop, cu adresabilitate deci, și nu la voia întâmplării¹³⁷.

Printre cei care au țesut în ultima vreme ițele manipulării a numeroase personalități și organisme internaționale, găsim nominalizat și pe „marele speculant financiar George Soros”, alături de „clanul Goldsmith”, având, atât unul cât și celălalt, „legături strânse cu familia Rothschild”, în a cărei „bancă” (N. M. Rothschild & Sons) „cinci dintre cele mai importante bănci specializate în aur fixează prețul acestuia de două ori pe zi”¹³⁸.

¹³⁴ Pascal Bruckner, *op. cit.*, p. 114.

¹³⁵ Miguel Pedrero, *op. cit.*, p. 77.

¹³⁶ „Pentru cel care debutează, un pachet de bani face cât toate recomandările” (Fernand Braudel, *op. cit.*, p. 16).

¹³⁷ Prin bani și prin altceva, „America a devenit un imperiu travestit. [...] expansiunea sa nu s-a produs la lumina zilei – cu tradiționalele trupe care invadează o țară nouă, declarându-i, eventual, război, conform uzanțelor de altădată –, ci pe căile cele mai oculte, mai inteligente și mai ingenioase posibile, prin trimiterea programelor de televiziune în loc de soldați, a *colossal*-urilor hollywoodiene în locul tunurilor, prin alocarea unor sume mari de bani coruperii sistematice (sau înrolării în propriul serviciu) a celor ce trebuiau corupți și prin uciderea cu acuratețe a celor ce trebuiau uciși atunci când era necesar; toate acestea au dus, așadar, la invadarea lumii cu o maree de *fiction*-uri și de dolari, în vreme ce operațiunile murdare erau desăvârșite în cea mai mare discreție” (Roberto Quaglia, *op. cit.*, p. 327).

¹³⁸ Miguel Pedrero, *op. cit.*, pp. 94–99. „Însă N. M. Rothschild & Sons este implicată și în câteva dintre cele mai murdare operațiuni ale serviciilor secrete, cele care pot fi numite arme versus droguri” (*Ibidem*, p. 98)

Din noianul de cazuri de manipulare socială pe care oricine le poate întâlni în *media* noastră și a altora, spicuim, cu titlu exemplificativ, faptul că, la un moment dat (9 octombrie 2008), într-un ziar de la noi se scria că „bancherii centrali de la Budapesta, citați de Bloomberg”, au anunțat că „Sistemul financiar maghiar are suficiente rezerve de lichiditate și «o capacitate mare de absorbție a șocurilor» pentru a putea face față crizei financiare mondiale”, iar într-un raport anual al băncii centrale din Ungaria se arăta că „Sistemul financiar al țării are «un nivel substanțial de lichiditate», iar piața interbancară funcționează în parametri normali”¹³⁹. La scurtă vreme după aceea, aflăm că Ungaria a fost extrem de puternic lovită, poate peste noapte (ar putea unii crede), de criza financiară mondială¹⁴⁰, drept pentru care, după împrumutul de 5 miliarde de euro acordat de Banca Central Europeană la mijlocul lunii septembrie¹⁴¹, „FMI, UE și Banca Mondială au anunțat la 29 octombrie că vor veni în ajutorul Ungariei, dându-i împrumuturi în valoare totală de (încă – VM) 20 miliarde de euro.”¹⁴² Și, ce-i drept, Ungaria – țară vecină, cu care România se compară adesea, în virtutea minorității maghiare din cadrul ei – a început să primească cele promise de cei interesați peste măsură a vedea această țară (și nu numai) și mai îndatorată, de data aceasta mai degrabă de dragul susținerii monedei naționale, stabilității prețurilor, efectuării plăților de la bugetul public, evitării unor nemulțumiri sociale majore etc., decât de dragul refacerii economiei reale.

De la această țară – cu o populație de vreo 10 milioane de locuitori, cu unii oameni, îndeosebi lideri politici (de acasă și din străinătate), care se cred superiori celor cu care conviețuiesc și cel puțin egali celor mai tari decât ei, cu vechime mai mare în UE decât noi și cu atâta bogăție de împrumut (de cca 25 miliarde de euro) primit aproape odată, te-ai fi așteptat să constăți că economia ei reală se redresează imediat și merge mai bine decât înainte de a fi intrat în criză. Când colo, să vezi și să nu crezi. Ungaria „se confruntă acum cu încetinirea cea mai puternică a creșterii

¹³⁹ Ciprian Botea, *Ungaria afectată în mod indirect de criza financiară globală*, „Ziarul Financiar”, 9 octombrie 2008 – <http://www.zf.ro/business-international/ungaria-afectata-in-mod-indirect-de-criza-financiară-globala-3283948/>.

¹⁴⁰ Robert Lorentz, *Criza mondială a răpus Ungaria*, „Banii noștri”, 7 noiembrie 2008 – http://www.baniinostri.ro/International/Criza-mondiala-a-rapus-Ungaria--s180.html#Scene_1

¹⁴¹ În cuvântul de mulțumire adresat șefilor de state europene care au ajutat Ungaria să primească acest ajutor, primul ministru ungar arăta că „Prăbușirea monedei naționale la nivelul a 350–400 de forinți pentru un euro (deviza maghiară oscilează între 252 și 260 de forinți pentru un euro – n.red.) ar fi generat imediat o inflație de 20–30%, care ar fi dus la pierderea unui sfert sau chiar a unei treimi din veniturile cetățenilor [...] În paralel, din cauza lipsei de cumpărători pentru titlurile de stat, ar fi fost foarte greu să plătim salariile profesorilor, medicilor sau chiar și pensiile”, ceea ce „«ar fi generat o veritabilă și profundă criză socială»” (Adrian Bărbulescu, *Ungaria a evitat falimentul*, „Banii noștri”, 2 noiembrie 2008 – http://www.baniinostri.ro/International/Ungaria-a-evitat-falimentul--a124.html#Scene_1).

¹⁴² Gabriela Dinescu, *6,5 miliarde de euro, împrumut pentru Ungaria*, „Banii noștri”, 5 noiembrie 2008 – http://www.baniinostri.ro/International/6-5-miliarde-de-euro-impurmut-pentru-Ungaria--s285.html#Scene_1

economice din ultimii 20 de ani, așteptându-se să se comprime cu 6% în 2009”¹⁴³, iar la 4 mai, Parlamentul Ungariei a aprobat majorarea TVA de la 20% la 25%, începând cu luna iulie a anului 2009, și tot atunci el a încuviințat ca guvernul să întreprindă și alte măsuri nepopulare, precum creșterea vârstei medii de pensionare (de la 62 de ani la 65 de ani, începând cu anul 2012), înghețarea pentru un timp a salariilor bugetarilor și reducerea (cu cca 1,84 miliarde USD în 2009 și cu cca 4,14 miliarde USD în 2010) unor beneficii asociate pensiilor de stat și a altor cheltuieli de la bugetul public.

Mutatis, mutandis – cam aceeași logică au avut în ultima vreme asemenea lucruri și la noi, în România. La 20 februarie 2009, aflăm, prin intermediul lui „Financial Times”, că trei personalități importante ale lumii financiare cunoșteau deja problema împrumutului nostru, în vreme ce factorii de răspundere implicați în el au încercat să ne asigure de contrariu¹⁴⁴. În concordanță cu tehnica verificată – aceea de convingere a clientului că-i faci o favoare atunci când îi acorzi un credit, și mizând pe generozitatea acestuia (clientului) când se află la ananghie: **a.** comisarul european pe probleme economice și monetare s-a arătat foarte îngrijorat „de situația băncilor din estul continentului european, făcând referire atât la țări membre ale UE precum România, cât și la state care nu fac parte din blocul comunitar, ca Serbia, Ucraina și Croația”; **b.** președintele Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare (alias Banca Mondială – dacă facem abstracție de celelalte instituții financiare, mai „mărunte”, împreună cu care ea alcătuiește Grupul Bancar Mondial) a „făcut un apel la Uniunea Europeană pentru a pune la punct un plan de sprijinire” a cinci până la zece state din Europa Centrală și de Est, „respectiv România, Ucraina, Ungaria, Croația, Serbia, țările baltice și, eventual, Rusia”; **c.** directorul departamentului de cercetare al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) a spus: „«Avem câteva luni pentru a interveni, doar câteva săptămâni în unele state, în condițiile în care există țări precum Ucraina, aflate în pragul colapsului».”¹⁴⁵

La câteva zile după această dezvăluire, aflăm că președintele României și proaspătul ministru de Finanțe au participat (pe 1 martie 2009) la reuniunea informală de la Bruxelles a șefilor de stat și de guverne din Uniunea Europeană, de unde s-au întors cu „promisiunea” unui împrumut de aproape 20 de miliarde de euro (tăinut mai multe zile după aceea), în ciuda faptului că ar fi arătat, printre altele, că avem un sistem bancar solid, dominat de subsidiare ale băncilor străine, dar pentru evoluțiile viitoare ale economiei românești este esențial ca aceste subsidiare să fie finanțate în continuare de băncile-mamă¹⁴⁶.

¹⁴³ http://www.standard.ro/articol_92284/ungaria_mareste_tva_ul_si_reduce_pensiile.html

¹⁴⁴ Potrivit unei maxime islamice, „«Sunt trei caracteristici ale unui ipocrit: când vorbește, minte, când face o promisiune, trișează și când este crezut, trădează.»” [*** *Hadith of Muslim* (apud Vasile Tran și Alfred Vasilescu, *op. cit.*, p. 26)]

¹⁴⁵ Ciprian Botea și Bogdan Cojocaru, *Avem doar câteva luni la dispoziție să ajutăm statele din Europa de Est*, „Ziarul Financiar”, 20 februarie 2009, p. 9.

¹⁴⁶ http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=10702&_PRID=lazi

Într-adevăr, celor cu bani mulți le place să te duci pentru împrumut, chiar și atunci când ți-l oferă ei, cu căciula în mână și în spiritul teoriilor lor.

Atât la noi, cât și la alții, instituțiile de credit încearcă să forțeze câștiguri mari, fabuloase, recurgând, cu mici excepții, la dosirea sau denaturarea veniturilor și mai ales a profiturilor, la speculații și șantaje în atragerea și eliberarea disponibilităților bănești, în realizarea transferurilor monetare, în creditarea mediului de afaceri sau de consum, în înfăptuirea schimbului valutar, în tranzacționarea bursieră și alte operațiuni financiare.

După ce a lăsat nivelul general al prețurilor să zboare de peste 2000 de ori față de nivelul anului 1989 și a umplut de bani pe cine „a trebuit” sau „a vrut”, falimentând de-a binelea fostul sector de economie socialistă de stat și cooperatistă și fabricând bancherii noii orânduiri de care a fugit până ce a ajuns-o¹⁴⁷, banca noastră centrală a trecut la „marile sterilizări” monetare, soldate cu pierderi și pentru ea, pentru acoperirea cărora i-au trebuit 9 ani ulteriori de activitate profitabilă, până când să plătească statului ceva profit¹⁴⁸.

Băncile nu fac economie reală în mod direct, dar în mod direct o dirijează... pe aceasta din afară.

Pentru așa ceva, un moment propice s-a dovedit a fi și recenta criză financiară mondială, în contextul căreia băncile franceze n-au mai vrut, la un moment dat, să acorde credite mediului de afaceri, și atunci „autoritățile au lăsat la o parte democrația și au scos direct ciomagul: dacă băncile nu se conformează indicațiilor guvernului în zece zile, atunci acesta le va naționaliza pe toate. În prima fază. Apoi, va concedia toți directorii.”¹⁴⁹ Nu știm ce s-a întâmplat în continuare, dar la noi este puțin probabil, dacă nu cumva imposibil să se întâmple așa ceva, de vreme ce, cu excepția CEC (aflată încă în grea suferință, după scandalul FNI în care a fost implicată), toate celelalte bănci sunt cu capital majoritar străin, iar pe acestea autoritățile publice le *roagă* să pornească odată creditarea în economia reală, făcând chiar protocoale cu ele, precum în cazul așa-zisului plan anti-criză: „Prima casă”.

¹⁴⁷ „După 1989 au apărut acele bănci, cu 70% capital deținut de stat și 30% de SIF-uri, urmate de o serie de bănci frauduloase care au apărut precum ciupercile după ploaie. Cum au apărut acestea? Din cauza lipsei de experiență a BNR-ului care le-au autorizat cu mare ușurință, toate fiind niște dezastre de genul Banca Columna, Banca Dacia Felix, Banckoop, BIR, Albina ș.a.m.d. Acestea au reprezentat niște «țepe» enorme. Guvernării de atunci nu au făcut nimic pentru a stimula privatizarea băncilor de Stat, ba din contră, Bancorexul și Banca Agricolă au fost folosite ca niște pârgii de interferență politică și clientelară. În plus, deficitul ce trebuia să aparțină bugetului a fost «zvârlit» în bilanțul băncilor (cazul Bancorexului)” [Bogdan Baltazar – <http://www.wall-street.ro/articol/Interviuri/13422/Bogdan-Baltazar-Omul-din-spatele-povestii.html> (19.04.2006)].

¹⁴⁸ „Banca Națională a României (BNR) a plătit în aprilie, pentru prima dată în ultimii 9 ani, impozit pe profit, pe fondul unor câștiguri semnificative în ultimele două trimestre, care au contribuit la stingerea pierderii rămasă neacoperită” din perioada când „«BNR a trebuit să facă sterilizările mari»” [Mediafax – <http://www.dailybusiness.ro/stiri-finante-banci/bnr-a-platit-impozit-pe-profit-in-aprilie-pentru-prima-data-in-ultimii-9-ani-26634> (01.06.2009)].

¹⁴⁹ Robert Lorentz, *Franța amenință băncile cu naționalizarea*, „Banii noștri”, 5 noiembrie 2008 – http://www.banii-nostri.ro/Franta-ameninta-bancile-cu-nationalizarea--s286.html#Scene_1

După ce au cărat „«profiturile (nu cu vaporul, cum am văzut că spun alții – VM) cu găleata din România»” (zice un fost ministru de Finanțe și europarlamentar), după ce au împrumutat preferențial puterea politică a țării¹⁵⁰ (fie pentru a fi în grațiile acestei puteri, ceea ce considerăm a fi puțin probabil¹⁵¹, fie pentru că BNR va reduce în viitorul apropiat rata dobânzii sale de politică monetară sub acest nivel, astfel încât să rezulte o diferență convenabilă) și cămătărește¹⁵², la costuri duble¹⁵³, economia reală, președintele Asociației Române a Bancilor a amintit, la un moment dat, de existența unui plan de salvare a băncilor de către stat, pentru că „în toate țările au fost luate măsuri similare: mai întâi se salvează băncile și apoi, prin bănci, se salvează celelalte activități economice...”¹⁵⁴, mai târziu, președintele uneia dintre cele mai mari bănci locale – Raiffeisen Bank – a ținut să-i spună premierului Boc, la Forumul Financiar Central și Sud-Est European, desfășurat la București în zilele de 19–22 mai 2009, că „Băncile își păstrează expunerea pe România, dar este o problemă de oportunitate – unde plasăm (banii)»”; cinic spus, uite: „Noi vrem să dăm credite, dar nu avem cui!”¹⁵⁵

Prin numărul și amploarea operațiunilor bănești pe care le desfășoară zilnic cu nenumărați clienți, orice bancă capătă o mare putere. Puterea unui sistem bancar este una mai mare¹⁵⁶ chiar decât puterea statului. În timp ce puterea bancară este exercitată de profesioniști și vreme mai îndelungată, puterea statului este exercitată de cei aleși în mod temporar, ca persoane morale, dar și imorale din politică, din administrația publică și din alte compartimente ale vieții sociale, inclusiv din

¹⁵⁰ V.R. – <http://www.gandul.info/economia/romania-o-afacere-neprofabila-cum-pierde-statul-21-milioane-pe-zi.html?3936:4283051>.

¹⁵¹ Înainte de toate, bancherii sunt oameni de afacere și nu de binefacere.

¹⁵² În octombrie 2008, „băncile au împrumutat de la BNR o sumă record de 48,99 miliarde de lei (echivalentul a 13,3 miliarde de euro)” cu „o dobândă de 14,25% pe an” (<http://www.gandul.info/actualitatea/bnr-a-imprumutat-bancile-in-octombrie-cu-pest-13-miliarde-de-euro.html?3927;3586277>). „Mediul de afaceri înțelege foarte bine că la actualele dobânzi nu numai că nu se pot finanța investiții, dar chiar o finanțare pe termen scurt a fluxului productiv și a plăților către furnizori sunt din cale-afară de riscante, amenințând alunecarea companiilor către insolvență.” (Adrian Panaite, *Povestea „reluării creditării”* – <http://www.curierulnational.ro/Opinii/2009-03-25/Povestea+%22reluarii+creditariei%22&hl=Adrian%20Panaite&tip=toate>)

¹⁵³ „La dobânzile actuale de circa 20%, nu văd cine ar mai putea contracta un împrumut»” [Corneliu Tănase (vicepreședinte al Consiliului Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România) – <http://www.curierulnational.ro/Economie/2009-05-06/Firmele,+lasate+cu+ochii+in+soare+de+banci>].

¹⁵⁴ Apud Ioana Morovan – http://economic.hotnews.ro/stiri-finante_banci-544134-bancile-din-romania-trebuie-salvate-daca-catre-cine.htm (25 februarie 2009)

¹⁵⁵ <http://www.financiarul.ro/2009/05/21/bancherii-catre-boc-noi-vrem-sa-dam-credite-dar-nu-avem-cui/>

¹⁵⁶ „The power of the banking system – even of a simple bank – is enormous. In their daily activities related to lending money and holding assets, banks create and destroy demand deposits. In doing so they cause the money supply to fluctuate, and ... this can have important effects on the tempo of economic activity” (Paul W. Barkley, *Economics. The Way We Choose*, USA, Harcourt Brace Jovanovich, 1977, p. 249).

sistemul bancar, persoane preocupate *de* câștig electoral (în alegeri locale, parlamentare sau prezidențiale), *de* obținere a unor privilegii, *de* injustiție socială, *de* subordonare (până la aservire) a semenilor, *de* denigrare a adversarilor și a tot ce ele nu pot realiza și *de* alte lucruri care dovedesc lipsa lor și a sistemului pe care-l gestionează de principii și valori demne de urmat. Puterea bancară a devenit atât de mare încât unii bancheri se întreabă dacă ei trebuie să asculte doar de *starostele* băncilor comerciale – banca centrală sau și de stat¹⁵⁷.

Puterea neîngrădită a băncilor și a statului în raport cu cei mulți a născut o *dictatură* care nu trece pe lângă noi neobservată, câtă vreme economia noastră reală a ajuns o „căruță hodorogită”. Pentru scoaterea acesteia la liman e nevoie de o altă manipulare socială decât aceea a cheltuirii banului public aiurea, a încurajării creditului scump și a aspirării (prin comisioane, rate ale dobânzii, cursuri valutare, speculații la bursă¹⁵⁸, impozite, taxe etc.) banilor de la cei care produc și/sau comercializează mărfuri-nonbani, de către mâini lacome. Presupunând că e posibilă o asemenea schimbare de optică, s-ar putea ca pentru o redresare totală a economiei reale să fie necesară o perioadă îndelungată, aidoma celei necesare pentru a repara o casă în loc s-o faci din nou. Vârful crizei în economia reală încă nu-i sigur c-a fost depășit, iar din prăpastia în care am intrat nu înseamnă că atunci când vom începe a ieși cu 2–3% anual vom ajunge destul de repede acolo unde am fost¹⁵⁹, darămite să te și poți bucura puțin de împlinirea promisiunilor sfărăitoare ale manipulatorilor evoluției halucinante pe care o înregistrăm.

La unul din *summit*-urile lor (cel din 26 aprilie 2009), miniștrii de finanțe și șefii băncilor centrale ale Grupului celor 7 declarau că, deși declinul din economiile lor a încetinit și au apărut ceva semne de stabilizare, ei vor continua să acționeze „după nevoie, pentru a consolida piața de credit, a furniza lichiditate, a injecta capital în instituțiile financiare, a proteja depozitele și economiile și a rezolva problema activelor devalorizate.”¹⁶⁰

În ton cu declarațiile liderilor „economici și financiari” ai statelor G7, guvernatorul BNR aprecia, la *Forumul Financiar Central și Sud-Est European* ce a avut loc la București în zilele de 19–22 mai a.c., că la noi 4 (cursul de schimb, balanța de plăți, inflația și disponibilitățile de capital) din cele 5 componente ale

¹⁵⁷ De pildă, Bogdan Baltazar (fost, printre altele, *președinte* al BRD, *senior banking advisor* și *vicepreședinte* al ARB, iar la urmă *consultant financiar*) „a respins ideea unor presiuni asupra băncilor comerciale, pentru a le determina să scadă dobânzile la eventualele credite din programul Prima Casă”, motivând că „Băncile nu pot modifica dobânzile la orice presiune a Guvernului, dacă nu au autorizația expresă a BNR, prin modificarea normelor de creditare, deci orice decret ar da Guvernul, băncile ascultă în practica lor de creditare de normele BNR” [<http://www.capitalul.ro/stiri-immobiliare/baltazar-prin-programul-prima-casa-bancile-nu-dau-bani-gratis.html>] (28 mai 2009).

¹⁵⁸ Nu e cumva suspect faptul că nici măcar cei care au câștigat mult la bursă până la prăbușirea acesteia nu mai joacă, măcar între ei, așa cum joacă marii amatori de poker în cercurile lor restrânse, ci se lamentează că deocamdată nu merge bursa?

¹⁵⁹ „Când te-ai prăbușit într-o prăpastie la fund și începi să te ridici cu câțiva centimetri, statistic înregistrezi un progres, dar în realitate tot în prăpastie ești!” (Gheorghe Șică, *op. cit.*, p. 115).

¹⁶⁰ <http://www.mediafax.ro/economic/g7-economia-globala-a-trecut-de-cea-mai-grea-perioada.html?1686;4241540>.

crizei au fost deja depășite. „«Mai rămâne doar creșterea economică»”, dar după ce economia (reală, probabil) va fi intrat în *recesiune tehnică*, pentru care e nevoie de o scădere a PIB-ului vreme de două trimestre consecutive¹⁶¹.

5. CÂTEVA IDEI RETROSPECTIVE ȘI CONCLUZII TRANZITORII

Aparent, criza actuală a izbucnit pe neașteptate, la unii în august 2007, la alții de Anul Nou 2009¹⁶² sau la o altă dată.

De la declanșarea crizei actuale într-un moment și loc sau altul, trăim evenimente de o amploare nemaîntâlnită și îndurăm un bombardament continuu cu știri, comentarii, discuții confuze și obsedante pe tema acestei crize, numită când-cum, ba financiară, ba economică, ba economico-financiară.

Printre cei pentru care *nu tot ce zboară se mănâncă* ne numărăm și noi, iar din această postură n-am rezistat tentației de a medita din mers asupra unor împrejurări și idei ce depășesc interesul propriu, fără pretenții deosebite de înțelegere a acestora, de epuizare a argumentelor, de rigoare în formularea concluziilor și mai ales de impunere a rezultatelor obținute cititorilor obișnuiți cu un alt mod de a vedea lucrurile sau de a crede doar ceea ce le face plăcere ori ceea ce le spun anumiți guvernanți, reprezentanți ai mass-mediei și/sau manageri de școală, de bancă, de bursă, de loc de muncă etc.

În concret, în prezentul studiu am încercat o *testare la cald* a ipotezei de criză ca rezultat al manipulării sociale, apelând la puțină literatură de specialitate, la câteva reprezentări ale realității vreme de un an de zile (octombrie 2008–septembrie 2009) la televiziune, la radio, în presa scrisă și pe internet, precum și la experiența pe care o avem în domeniu.

Pe parcurs, am constatat că această ipoteză poate fi probată cu destule dovezi, în vreme ce susținătorii celor mai mult sau mai puțin vinovați de nepricepere în folosirea puterii lor sociale sau de o folosire a acestei puteri în mod inadecvat ne oferă o altă reprezentare a realității, incompletă, dar confectionată, pe alocuri, precum în cazul lui „11 septembrie 2001” bunăoară, cu destul profesionalism pentru a depozita în mintea ascultătorilor, telespectatorilor și cititorilor de ziare, reviste și/sau cărți atât ceea ce este și nu pare a fi, cât și ceea ce nu este și pare a fi.

Trăim într-o lume în care supunem și ne supunem, în care dominăm și suntem dominați prin legi nescrise și scrise, prin bani și prin alte mijloace de manipulare a oamenilor și rezultatelor acțiunilor acestora, context în care criza actuală este un efect al folosirii în mod predominant greșit și/sau abuziv a puterii publice și private aflată în mâinile maeștrilor păpușari.

¹⁶¹ Mediafax – <http://www.dailybusiness.ro/stiri-finante-banci/isarescu-am-trecut-de-varful-crizei-suntem-pe-revenire-26283>.

¹⁶² Dionysus Fota și Marius Băcescu, *Criza economică din România anului 2009*, București, Edit. Universitară, 2009, p. 5.